

RAVIUS CHR.

**Chr. Ravii ... præfatio in manuale
concordantiarum Ebræo-Chaldæarum**

Amstelodami
1646

Tillykke med din eBog

Du har modtaget en eBog via **Det Kongelige Biblioteks EOD-service**.

Vi håber, du vil finde den både nyttig og let at anvende. eBogen er leveret til dig som en søgbar PDF-fil, og det giver dig nogle særlige anvendelses-muligheder.

Hvordan du bruger eBogen

Læse på din skærm

Du kan åbne og læse eBogen via din almindelige PDF-reader, der ligeledes giver dig mulighed for at bladre mellem siderne og zoome i teksten.

Udskrive på din printer

Du kan skrive hele – eller enkelte sider af - eBogen ud på din egen printer.

Gemme på din computer

Du kan let gemme eBogen på din private computer, USB-nøgle eller diskette.

Søge tekst

Du kan søge efter ord, dele af ord eller hele sætninger, i eBogen ved at bruge PDF-Reader'ens indbyggede søgefacilitet. Denne finder du ved at klikke på ikonet "Search" , eller trykke på tastaturknapperne [Ctrl+f].

Kopiere og genbruge tekst

Du kan kopiere tekst fra eBogen ved at klikke på ikonet "Select toolbar" , indramme den tekst, du ønsker kopieret og trykke på tastaturknapperne [Ctrl+c]. Du indsætter teksten, hvor du ønsker det, ved at klikke [Ctrl+v].

Kopiere og genbruge billeder

Du kan kopiere billeder fra eBogen ved at klikke på ikonet "Snapshot Tool" og indramme billedet, du ønsker kopieret. Du indsætter billedet, hvor du ønsker det, ved at klikke [Ctrl+v].

Betingelser for brug

Bruger du eBøger fra Det Kongelige Biblioteks EOD-service accepterer du samtidig de betingelser, der knytter sig til brugen af disse pdf-filer. Den vigtigste af disse betingelser er, at du kun må anvende eBøgerne til personlig ikke-kommerciel brug.

Læs alle betingelserne på <http://books2ebooks.eu/odm/html/kb/da/agb.html>

CHRISTIANI RAVII BERLINATIS
PRÆFATIO

IN
MANUALE
CONCORDANTIARUM
EBRÆO-CHALDÆARUM,

Septem prostantia volumina trium au-
torum R. Natanis, Calasii, & Cl. Bux-
torfij, solo textu omisso, quo compendi-
um hoc constat, at juxta ordinem Ety-
mologicum Radicum formæ dispositæ
sunt, addita significatione, & citatio-
nibus omnibus, præmissâ Gram-
maticulâ, & subjuncto indice
Ebræo-Latino,

De Ejusdem Sui Manualis

*Quindecuplo usu, quorum tres primos elegan-
ter descripsit sua præfatione Conc. Cl. Buxtor-
fius, duodecim novi adjecti sunt, & posthac
plures excogitari possunt, adeoq; Linguarum
Orientalium incredibilis per utilissi-
mum hoc manuale Facilitas
de monstratur.*

AMSTELODAMI.

ANNO CIO D CXLVI.

VIRIS

Nobilissimis, Amplissimis, Magnificis, Consulitissimisque,

D. GERARDO SCAPIO

D. GERBRANDO PANCRATIO

D. IOHANNI GEELVINKIO

D. CORNELIO BICKERO Toparchæ in Swieten.

Florentissimæ & Illustrissimæ Reip.

AMSTELODAMENSIS

CONSULIBUS

Prudentissimis, Studiorumque Patronis Spectatissimis

CHRISTIANVS RAVIUS BERLINAS

S. P. D.

Nobilissimi, Magnificique VIRI,

NON adeo infelicia Vestris auspiciis, meo ductu, Studiorum Orientaliũ in Illustri Athenæo sunt initia, sed, præter spem & expectationem plurimorum, Vestram in hac operâ Autoritatem Felicitas Vobis propria subsecuta est, & successus inexpectatus. Elaboravimus autem tota hyeme hoc Sacrum opus, de cuius quindecim

decim usibus, adeoque Orientalium incredibili per hoc Facilitate præfati sumus: quæ tamen felicius speciosiusque fiunt, quam dicuntur.

Et cum nihil ita sit ab omni parte utile, ut in transitu proficit, nec hæc quidem, etiam sacra, utilissima esse poterunt, nisi radices apud Vos agant. Quod si & hæc, eodem cum cæteris studiis, Ordine doceri jufferitis, prospicio eorum per Vestram gratiam augustius aliquod in hac urbe domicilium. *Quod ut,* (verba Cl. Golij ad me, Vobis scripta existimabitis,) *illustri adeo & opportuno loco (quem reduci Tibi primum, si meministi, designavi votis) ac velut in ipsa gentium conspectu figi possit, opto,* (et ego una cum Tanto Viro,) *& a DEO precor: qui sanctam ubique mentem inspirare tibi velit, & compositis ad gloriam suam studiis propitius favere.* Vos Nobilissimi Studiorum Patroni, votorum horum & Cl. Virum & me damnare potestis, dum secundis vestris votis, nam prima bene succedere, et fama rei hujus statim dispersa est, civem vestræ urbis matriculâ consignetis me et mea studia, quibus diligentissimè incumbam pro DEI et vestra Gloria, meaque & proximi cujusque Salute. B.V. Kal. Aug. 1646.

Viro Clarissimo & Doctissimo,
CHRISTIANO RAVIO
IOHANNES BUXTORFIUS
S. P. D.

Ex responsoriis tuis XVI. Novembris
datis intellexi, meas quoque, quas præte-
ritis nundinis ad Te dedi, licet per amba-
ges, tibi esse redditas, quo nomine ga-
visus fui. Magis autem me exhilaravit,
quod ex iisdem intellexi, Te in excusati-
one meâ de Novarum Concordantiarum
concinnatione & editione acquievisse,
nuncque constituisse, ipsumet telam jam
feliciter orsam pertexere. Precor Deum
toto animo, ut hocce tuum coeptum coeli-
tus fortunare velit, tibiq; omnia illa animi,
corporis, fortunæque bona largiri, quæ ad
utilissimi operis absolutionem erunt neces-
saria. D. Cappelli scriptum, cujus memi-
nisti, vidi, et amicorum opera accepi. Ali-
quid nunc respondi, et partem unam eius
scripti examinavi. Cætera etiam cōmodo
loco et tempore examinabo. De aliis, ob
multiplicia negotia, quibus nunc tēporis
distrabor, nunc non licet. Fiet id proxi-
mè, DEO volente. Nunc Vale, Vir Do-
ctissime, et Me ama. Datum Basileæ
XII. Martij CIO D CXLVI.

P R A E F A T I O

DE

Facilitate Lingvæ Orientalis.

QUandoquidem duo sint, quæ Lingvæ Orientalis, unius in essentiâ, amorem ferè deperditum revocare queant, facilitas eius & utilitas; cumque videam, plurimos esse, qui de Utilitate eâ prolixè differuerint, quorum Clarissimi pariter adsunt, et obscuriores aliquot viri, sed mehercle Doctissimi; et ad eas addiscendas juvenus omnis allici possit, dummodo funditus eradicari queat præcepta illa animis difficultas, itaque nunc quidem mihi, maximè occasione manualis Concordantiarum Cl. Buxtorfij, de eâ præcipuè differendum esse videtur. Natura quidem nostri ingenii adeo est velox, adeo in omnem (ut ita dicam) partem spectat, ut non possit aliquid agere tantum unum, ut non possit unâ scientiâ esse contenta, unâ lingua speciali occupari, unis præceptis satis pasci, sed semper P L V S U L T R A quam præscriptû fuerat, procedit, & vix receptui unquam cedit, (quam ipsam tamen animi mentisque nostræ divinam velocitatem, subtilitatem, agilitatem, et alicubi præcipientem nimis celeritatem potius, quam lentorem pauci considerant,) tamen cum eadem jam toties sit à gravissimis autoribus tradita, et divulgata, vel decantata, eam nunc quidem sicco pede, immerfuri nos alias alto gurgite vel profundissimi maris, transibimus. Rei ipsius Facilitatē aggressurus sum, non mihi magis, quàm lectori gratam jucundam, & omnibus acceptam. Quis enim nostrum non libenter fugiat laborem, quis non, cum aliquid laboriosi à se peti suspicatus est, frontem contraxit, vultum avertit, & in millena effugia se recepit? At enim facilitas hujus Orientalis literaturæ maior est, quam Latinae, quam Græcæ, aut cuiusquam vulgaris. Istæ duæ præterierunt, magis tamē Græca, quæ usu sui erudito

equidem fuit, at corrupto plurimis superest insulis, urbibus, pagis. Latina adhuc umbram retinet quotidianæ consuetudinis, sed inter doctos. Arabica, seu, Orientalis sacra omnis hodieque amplissime pater.

Quod si autem consuetudo tantum potest in rebus humanis, ut provincias regnaque aliquot secula eadem religione contineat, ubi sic vel sic creditur, credentibus universis, non quod credendum sit, sed quod credatur, tum pene ridiculum hoc nostrum seculum fuerit, quod malit sermonem, quo locuti sint homines, quam quo loquantur. Neque enim plures sunt, qui Romane, quam qui Græce, nec pauciores utriusque, qui Arabice loquuntur, singulis diebus horis, & momentis. Vetus ergo quidem, & defuetus inter Eminentissimos quoque ipsos nostro seculo Latii Præsides, sermo est Latinus. Quotus enim quisque Latine loquitur? Et nunquam ego eo pervenero, quem Orientalia retrahunt ab istâ gloria nominis celeberrimi, puræ castæque latinitatis. Et magis vetus Græce loquendi consuetudo in Septentrione apud nos plane exulat. Quanquam sit huic rei necessarium imprimis iudicium, constituendumque præcipue id ipsum, quid sit, quod consuetudinem vocemus.

Quæ si hic in Orientalibus studiis, ex eò quod docti discunt vel sciunt in Europâ, nomen accipiat, periculosissimum dabit præceptum, non studiis modo & Academiis, sed quod magis est, vitæ ipsi, & mercaturæ Orientalis Utilitati. Vnde enim pigerrimo huic seculo tantum alacritatis & boni, ut pluribus eruditis, etiam quæ necessaria & recta sint, placeant? Sicut enim mores Europæos nescio quot vitia invaserunt, ut quicquid hesternâ nocte crinium renatum sit, id hodie velli & tonderi, & antequam sitiant, aut satis defederit potus nuper demum dejectus, perpotare in multam noctem pergant, & dein, ut ne nihil sciant, Latinæ aliquid vel Gallicæ aut vulgaris lingvæ addiscant, & qui plus sapiunt, Græcæ; non tamen
horum

horum quicquam consuetudinis nomine veniat ; (quod quidem eo extendi nolim, quasi non ea quædam consuetudinis pars sit, & nihil non Gallici Latine studii careat reprehensione, & eorum quædam, quæ eadem carent, non ex consuetudine faciamus, tondendi, lavandi & convivendi) sic & in lingvis, non si quid inter Doctos solum, supinæ fere remissioni animorum adhæserit, pro usu sermonis quotidiani aut perfectâ eruditione accipiendum erit.

Namque, ut transeam, quemadmodum vulgo periti nihil sciant Orientalis studii, totas sæpè Academi-
as, & omnem Antistitum turbam, nihil ex Orientalibus novisse scimus. Ita ut consuetudinē hodierni sermonis eruditi non quæfiero in Europæorum pro Latinâ consensu, sed in Biblica illâ sacra, quæ per totam Asiam Africamque doctis pariter & vulgo est vernacula, Europæis magno studio sub aliquot nominibus adamata. Quod cum ita sit, ipsaq. cōsuetudo loqvendi Erudite non alio magis loco, quam Oriente supersit, inter Doctos pariter & vulgum, quis non multo majorem Orientalis Literaturæ Facilitatem confiteatur, quam omnium earum lingvarum, quæ in Occidente transire. Non alio fere modo, quam quo facilius sit comprehendere Florentium hodieque in Oriente Rerumpublicarum, & quas quotidie navibus & mercaturis nostris fatigamus, ditamus vel exugimus, aliarumque Statum, quam Atheniensium, Lacedæmoniorum, Troianorum & triginta aliorum. Quemadmodum autem consuetudo facillima est sequi, ita non facillè aberraveris, ubi naturam sequi volueris, quæ te ipsâ veluti manu ducat, ad consensum loqvendi & vivendi Bonorum in Europa pariter & totius Orientis.

Qui non eo nobis sic dictus est, quasi coelum petendū sit, si in orientem pergas, vel quasi millena aliquot milliaria emetienda, consuetudinem istam Ebraicè vel Arabicè loqvendi petituro, sed quod Hispaniæ ante fores & ob oculos versetur, ibique nobis natura

incipiat Orientis terminos ſtatuerẽ, ubi Occidentis meditullium eſt & vocatur. Et ut Plauto in nocte quædam meridies, ſic nobis in occidente ipſo Oriens eſt. Orientem enim communiter vocamus, ubi Orientalem linguam loquuntur; quæ cum citrà Herculeũ Fretum triginta circiter milliariibus nobis in Septentrione exiſtentibus appropinquaret, tanto citeriorem Orientis ab occidente terminum ſtare deprehendimus: Solque ipſe in amorem noſtri non ultrà Chinas, ſed citrà Herculeum fretum oritur, millenis aliquot milliariibus viciniorem Orientem largitus. & qui in Septentrione antea vivebamus, non multum hodie corporibus ab Oriente abſumus, quanquam animis procul magis & procul remoti. Sic dum oriens nos ſequitur, Septentrionem in Orientem protrudimus, occupatque contra naturam nos omnium rerum occaſus, etiam virtutis & probitatis, amorisq. chriſtiani, non ſolius verbi divini & eruditionis. Meridies autem, quæ olim ad Africæ promontorium Bonæ Spei figebatur tempore Ariſtotelis & inde Ptolemæi, hodie in virginia vel Nova Francia figenda. Sic ut totus mundi ſtatus animis mutatus ſit, Oriens in occidente, ſeptentrio in Oriente, meridies in ſeptentrione, Occidens autem ipſe in noſtris animis regnet ubi omnis honeſta cupiditas occidat, & regnare deſinat amor erga ſtudia. Quod ſi unis ſeſquicentum milliariibus regrediamur, in Oriente erimus; alii autem centum, Galli quinquaginta, Hiſpanorum proximi, quatuor, qui longiſſime, triginta milliariibus abſunt. Itali quinquaginta, Melitenſes tribus, Siculi duodenis. Quod ſi veram conſuetudinem non vulgaris nobis, ſed eruditæ, & quod magis verum eſſe creditur, ſacroſanctæ Lingvæ petamus, ex Italia ergo, Gallia, Angliã, Hiſpaniã, Belgio, Germaniã, ipſaque Daniã Norwagia, & Sveciã, eo properemus ubi hodieq. regnet lingua illa ſancta, quã Deus *Logia* ſua conſignavit, quã tempore Abrahami tempore Priami, quã Iſaci quã *Æſaci*, quã Iaqobi

Iaqobi, qva Iosefi & Ælopi, qva Mosis & Musæi, Salomonis & Telamonis, Iessæi & Vlyssis, Ionæ & Æneæ, Leui, & Lebbæi, Eli & Ali, Athamanis & Ofmanis, Nimrodís & Moradi, & centenorum eiusdem nominis est locutus. Habemus in fronte Orientē, qvē ante navigationem & Typographiam post Iaponias habebamus, at nunc intrā ipsam fere Hispaniam inspicimus. Qui nobis tot millenos in Occidentem libros his postremis 30 annis donavit. Qui nostrū quoq. studium humanissime habet, divitiisq. inexhaustis ad sui amorem, & frequentem annuamq. visitationem invitāt. Ibi consuetudo est, ut in Hispaniā sermonis Hispani, sic in Africā divini. Eiusdem, quo sacra Biblia conscripta sunt, cuius consuetudo pueris Africanis & quartā Asiæ parte à nutricibus vel materno lacte datur. Pergimus jam à Naturæ propinquitate ad eius sparsos longissimè & fixos terminos, longumq. terrarū complexum, quem Arabicè, seu, Ebraice loqv. constat, eā lingvā communiter usum, qvæ Orientalis jam vulgo vocatur omnibus, Ebræamque, Chaldæam, Syram, Arabicam, & olim Punicam, Assyriacam, Ægyptiam Phoeniciamq. diversa sui nomina complectebatur. Incipit ergo Oriens ipsaqve Orientalis lingua, non à freto Herculeo, sed citerius, prima scilicet Africæ domo & pago, aut urbe, unde ad fretum Herculeum triginta circiter milliaria supersunt emendienda: post à freto Herculeo pergit in longitudinem, usq. ad fines Ægypti & Africæ. Hinc pervagata Iudæam & Palæstinam, vel terram Philistæorum, totamq. hodie nobis vulgo vocatam Syriam, pergit usque ad Babylonem, fluviumque Euphratem pura & incorrupta.

Ultra Euphratem jam mista est Persicæ, postea Mogolicæ, tandem Malaicæ, usq. ad ipsas Chinas, quarum Idioma cum Europæ nondum sit cognitum, nescire cogimur, an isti quoq. sit multum, & in quantum mista. Satis itaque longum habet puritatis suæ tractum, & ubi sola dominatur, tantundemq. terra-

rum occupat, ubi alienis rivis devehitur. Haftenus de longitudine eius. At latitudo ipsa quoq. non cedit multum puritatis longitudini. Nam in quantum usque spatium in meridiem sese extendit Africa, usque ad ipsum Promontorium Bonae Spei. toto tractu Arabicè loqvuntur, aut aliquanto miste & corruptè, quod jam ex Æthiopica apparet, quæ licet maxima sui parte retinuerit Arabicæ seu Orientalis essentiam, admissit tamen, ut aliam ab Arabibus fidem, et contrariū ductum, sic novas plane literas. quæ Æthiopia quāquam versus illud promontorium Bonae Spei inclinēt, non tamen planè eò pertendit, sed redit, nec plane in tantum meridiei propinqua, ut Orientem suum, quo versus magis jacet, amare possit desinere. At vero, si objiciat quispiam, undenam notum Tibi, quod totā Africa loqvantur Arabica, seu ea lingua Orientali, quæ Biblia à Mose et Prophetis cōscripta sunt: putem, me satis innuisse, non quidem pure ubiq. fluere, id quod ex Æthiopica apparet, sed tamen in illa impuritate maxima parte occupare Africam, pluribus terris, regionibus et regnis, præ his, quæ purè eandem loqvantur. Et hic potius est deplenda illa nostri etiamnum seculi coecitas, quod magis *Amoussi* & indocti, certè non periti lingvæ Orientalis hinc ex Belgio in Orientem mittantur pastores, concionatores et consiliarii ducesque rerum. quo factū, ut nunquam ipsam lingvam ubiqve explorare potuerint, & tamen loqvantur de jisdem & scribant judicentve, sed ut coeci de coloribus. Licet itaq. ceteri tales multa de novis illis Orientis Asiae & Africae lingvis scribant, attamen cum imperiti, omnisq. judicii solidi expertes sint, quod in his terris Ebraicæ, Chaldaicæ, Syriacæ, Arabicæ, Æthiopicæq. non studuerint, nihil eorum omnium valet cōsensus. Adde quod plus nos sciamus de natura lingvæ Æthiopicæ, beneficio librorum ejus idiomatis impressorū, quā omniū eorū, qui maritimis negotiis eam visiterunt. quibus cum omnia sint nova, miras sibi fingunt linguas; quod ipsum omnino de

de Guinea quoq. intellectum velim, ubi asserto, hodieq. Arabicè loqui gentem, non Hispanicè, nisi solos Hispanos vel occidentales colonos. Trajicio sinum Arabicum, ipsamq. in Arabiam statim pedè depono, istā regionem, cujus cum nova religio se in Hispaniā usq. effuderit, etiam suum lingvæ nomen diffudit. quæ quanquā plane eadē cū jis à nobis antea cognitis Orientalibus Essentia, magis quam titulo, Ebræa Chaldaea & Syra, ac solo nomine regionis diversa, attamen quod arabes aliter pronuncient, quā Iudæi nostri Europæi, et quod non videantur convenire cum Chaldaicæ lingvæ sono, non vero quidem, quem nunquam audivimus, nec audiemus, sed falso illo, qualem nobis Iudæi communicant, vel ex punctatione præsumimus, neq. sono Syriacæ, non illius olim florentissimæ, et nitidissimæ, totiusq. Orientis dominæ, sed cuiusdā superstitis in uno tantū monte Libano rusticanæ gentis, quam interdum audivimus, non masculino magis, quā rustico ore sua proferentē, et magis stupenda ex ipsismet eorum Grāmaticis hausimus, hinc nobis visa est alia, et planè alia, malis quidem de Rebus Oriētis iudiciis sed tum demum pessimis, ubi de Lingva ejus sermo sit, imo plane coecis. Ergo in Asia Arabice loqvuntur, ab Armenia minore in latum ad ultimum Arabiæ ad mare usq. terminum, et tantundē occupat in Asia puri sermonis in latitudinem, quantū in Africa, & vice versa, tantundem in Africa, quantum in Asia. Tam ingēres sibi, & laxiſsimos terminos sumfit una Orientalis lingva, quæ si à Gentibus, quas cōplectitur, porrò nominanda venerit, non jam Ebræa solum & Chaldæa, Syra, Punica, Phoenicica, Phrygica, Thracicaq. vocanda erit, sed centum alia occupabit nomina gentium. Quæ res cum perplexa sit, nobis semper et ubiq. Orientalis sacra vocabitur. Quod nomen generale non tam multa continebit nomina, specierum & nationum, quam identitatem lingvarum totidem, totq. idiomatum Orientis ob oculos ponet.

Theologiæ quidem operam navantibus aut navaturis nihil proficuum nagis, & quod ad scopum deducatur felicius, Lingvæ hujus Orientalis sacræ cognitione repertum est. Origo, quæ divina est, satis ad complexum allicit. Et Ebræam jam olim vulgo eruditorum à DEO immortalis ad mortales descēdisse persuasum, internunciam divinæ voluntatis divinam. Chaldæam autem & Syram, quemadmodum ipsæ Ebræam matrem agnoscant, ita & eodem Patre prognatas, regali quasi præ cæteris dignitate esse dotatas. Ita ut sit Arabica quoque harum omnium uterina soror.

Sitque in his lingvis & sanctitas quædam regalis, quæ maximè inter homines splendet: Et lateat jisdem profunda DEI ceremonia, cujus in potestati ipsi sumus homines. Quibus proinde ediscendæ eius magna necessitas imposita omnino est, quod nec ante hæc tēpora voluntatis divinæ interpret Scriptura commendata alia sit, nec protinus expectetur, sed tamen & facillima eadem, ac incredibiliter quidem, ubivis obvia superfit. Cujus quidem facilitatis nunc triplex argumentum est tractatum, primo quod adhuc hodie in consuetudine & usu quotidiani sermonis versetur; dein, quod nobis valde propinqua, imò Hispanicæ magnâ sui parte per octingentos annos, quibus isto regno vere regnavit, sit mista, tandem, quod latissimè sparsa sit, Christianitati ubique objecta.

Quartum facilitatis argumentum est unitas & identitas, non similitudo & convenientia quædam accidentaria harum quatuor lingvarum in unò eodemque corpore Orientali. Quod cum hætenus dictum scriptumve non sit, quando quis Ebræam didicerat, videbantur ipsi restare Chaldæa, Syra, & Arabica: & cum duas priores absolvisset restabant posteriores, & cum tres priores tandem superasset, horribile illud monstrum, Arabica magis terrebat, quam tres præcedentes. Sic illæ lingvæ timentur magis, quam amantur, spectantur magis quam coluntur & excoluntur:

Et

Et præter has Rabbinismus supererat & Talmudismus, ingentes illæ voragines rerum tremendarum & spectrorum. At vero, cum quatuor illæ Lingvæ nominetenus solum diversæ, reapse una eademque ita sint unitæ, ut quantum calleas in Ebræâ, Chaldaëâ, Syrâq, per partes et separatim sumtis, tantundem in Arabicâ teneas, & quantumcunque possint illæ tres insimul suppeditare, tanto plura in Arabica scias, non video quodnam argumentum facilitatis præ hocce majus afferre queam. Quid enim, si tantundem in Syriacis noris, quantum in Ebraicis, tantundemque in chaldaicis, quantum Arabicis, & æquè multum in Syriacis, ac chaldaicis, perindeque sit, multum scire in syriacis, chaldaicis & Ebraicis cum scire illo in Arabicis, quis ullam hic putet difficultatem. Dum modo caveas, ne videaris Tibi & aliis plurimum sapere in Ebraicis & chaldaicis, syriacisque, dummodo reapse noris, jam tantundem noveris in Arabicis. Vide quæso, quam paucæ regulæ à Cl. Buxtorfio opere illo Lexici xxx. annorum præmittantur in chaldaicis observandæ. Et syriaca quoque, si recte tractetur lingua, nec tot spinosæ observationes circa lectionem & puncta, sed solæ observentur literæ, incredibile est, quam facilis sit. Arabica autem ipsa, quæ ingentem omnibus terrorem incussit, si inspicatur verè, & quomodo rectè tradi potest, non habebis multo plures diversitatis regulas ab Ebræâ, quam quot Cl. Buxt. Chaldaicas posuit, & ferè easdem omnes, ut eadem regulæ pro chaldaicis valeant & arabicis. Sed quintum argumentum, quo Singularum facilitas indigitatur, luculentius mihi demonstrandum est. Non potest, negari, quin lingua Ebræa superata jam vix quicquam relinquat in reliquis duabus: tantundem autem occupet in Arabicis, quanta ipsa est in Bibliis. Hæc autem facilimè superatur. Manuale Concordantiarum quisquis teneat, quod Etymologiam, hoc est, omnium literarum, punctorum, accentuumque reddere

reddere rationem poterit, is jam superavit tota Biblia. Cum itaque lingvæ Ebrææ facilitas à solo hoc manuali dependeat, quod jam ante novem annos, cum primum in hoc Belgium venirem, et Concordantias Ebræas quotidie ferè tractarem, perspexi, optavi, & discipulis meis tum commendavi, et tamen post tantum temporis decursum neminem videam laborem illum perfecisse, proinde tandem aliquando ipse potius aggredi volui, quam ut permittere, illum ingentem Concordantiarum Buxtorfianarum usum ignorari, qui ad discendam facillimè docendamque linguam Ebræam à me est primo omnium observatus. Syntaxis lingvæ non ex hoc quidem manuali, sed ex totis Concordantiis rectè perfectèq. ordinatis, facillimè petetur. Vbi ipsa quoque in plenè tractata tantundem Syntaxeos occupat in lingvâ Ebræâ Syriâ, & Arabicâ, paucis exceptis, & ubi expresse agnoscere errorem Targumi queas, quam ipsius Chaldaicæ veræ lingvæ, quæ hodieq. nullibi extat. Eisdem itaque radices, quas in Ebraicis habueris, fere invenias & Chaldaicis, Syriacisq. in Arabicis omnes. Sed paucas radices in Ebraicis habueris, quas nō reperias in Chaldaicis, & Syriacis, ac vice versâ: at verò infimul omnes radices Ebraicæ, Chaldaicæ, Syriacæque, seu inter ipsas cōmunes seu propriæ, reperiuntur in Arabicis omnes, & multo plures adhuc in Arabicis, quàm illis tribus seorsim aut unâ sumtis. Causam quod si requiras, unicam tibi dare habeo, dedique jam ante, illam Biblici sermonis à Freto Herc. Chinas usque consuetudinem, & quæ præcipue Arabicæ nomine veniat, aliquot milliones librorum possidens, cum illius vulgo Ebraicæ, illius Chaldaicæ Targumicæ nō nisi unicum possideamus Bibliorum & Targumi librum. Syriaca, quia adhuc nuper floruit, plures autores habet, sed nondum editos. Et Lexicon egregium in folio confecit Bar Bahlul, quod olim ille Immortalitate Nominis jamdudum donatus Erpenius possedit, nunc Cantabrigiæ asservatur in Bibliothecâ publicâ. Quam

Quâ tamen ipsâ lingvâ plurima nomina Græca continentur, quibus ipsi Syri in translatione patrum Græcorum in suū idioma usi sunt. Ergo Arabica hodieq. florens Ebræam, Chaldæam, Syramq. suas partes, infinities superat. Hinc fit, ut integra supersit hæc Orientalis lingvæ pars, illæ tres perierint. Perierunt autē pronunciationes diversæ unius lingvæ, non diversæ lingvæ: namque lingua ipsa non periit, sed aliam pronunciationis vestē induit, aut meliorem, aut deteriorem, vel æque splendidam. Ergo cum beneficio hujus manualis Ebrææ rite, recte, perfecte excusserimus, Chaldæamq. correxerimus, nec multis punctorum, literarū quiescentium, seu matrum lectionis abundantia vel defectu, & aliarū falsâ substitutione, quæ ex Ebraicis, Syriacis & Arabicis revincetur, aliisque erroribus ac foeditatibus cōspurcatam inspexerimus, non majorem ad veram Ebræam proportionem habebunt illa malè abundantia, quam qualē Chaldaismus in Bibliis habet ad tota Biblia: quæ cū sit oppidō parva, vix meretur chaldaica lingvæ nomen, sed est ad Ebræam appendix *triginta* circiter *radicum* ad sūmum, quando Ebræa habeat mille et septingentas fere. Quod idem etiā dicendum de Syriacâ. Ut si in tribus istis lingvis omne accentuū vocaliumque additamentum demeris, tum demū conspiciere possis verā faciē unius lingvæ, quam nunc punctatio malè diremit, et quidem illa in chaldaicis planè falsissima, cum Chaldæi nunquā vocales breves et longas, nec Sva compositum agnoverint, sed à stultis Iudæis illud ingeniorū onus. illa carnicina, ille trilingvis cerberus sit obiectus, non quidē ad infernū, sed coelū illud Orientalis literaturæ præcludendum. Ipsi proinde Iudæi terreant et trepident: illa voca iū diversitas ex pelvi terror est, non solum in Ebraicis, ubi earum tenor admitti, et piē conservari potest, sed in chaldaicis non nisi Iudaismum sapit, hoc est, ut uno verbo dicam, coecitatem miserandam. Ostendit totā hanc rē ingeniosissimus Schindlerus, qui omnium primus tres istas lingvas feliciter conjunxit, & quartam Arabicam adjecit, & tanquam quintam

Rabbino-Talmudicam non omisit, eoqve nomine ingentes promeritus est æternasq. laudes. Hoc unicum, quod non satis animose hoc facit, & multas nimis significationum affingit diversitates, cum reverâ non nisi paucæ sint significationes unius radice, & quarum tres vel quatuor rectè conjunxisset: ut quisquis ultra ternarium significationum numerum sub unâ etiam amplissimâ illâ radice ascendat, ille non satis inspiciat omnium earum significationum convenientiam. Quod unicum est, quod in illo & omnibus adeo Lexicographis præcipuè desideramus. Ergo beneficio hujus manualis lingua Ebræa fit facillima, non aliter ac beneficio Ebrææ, Chaldæa Syriacæque & Arabica evadunt faciles; imò illæ duæ facillimæ. Quo minus hoc perspiciamus, inde venit, quod nemo tres illas, sic enim nunc cum vulgo Eruditorum tantisper numeremus, rectè contulerit, non quot & quas radices ebræa cum chaldæâ & syrâ, insimul & proprie, ac viceversa habeant, quot radices in ebraicis, quæ non in chaldaicis, non in syriacis & invicem. Si hoc annumerassent, neque contenti fuissent dicere solum & tradere Chaldæam, sed numerato cõferre inter se, & videre quanta differentia, & quanta convenientia, jamdudum Chaldæam & Syriacam linguam aliis ab istis oculis aspexissent. Vt verbo dicam. Lexicographos numerare piget. Cum nulla sit jucundior certiorque discendi via, quam scire, quantum scias, quantum nescias, non per exclamationem ignorantia, sed annumerationem certitudinis: ut nec docendi minus tædiosa, quam ubi scias, quantum docueris, & quantum restet docendum: sic, quantum didiceris, & quantum restet discendum. Cum ergo studiosi hunc librum habuerint, qui hactenus non sine ingenti damno, & non sine certissimâ ignorantia Ebraici sermonis defuit, omnia posthac clariora, & quod consequitur, facillima erunt, eo quod radices, dein formæ, tertio loca cujusq. formæ annumerentur.

Et hæc est illa certitudo in digitis nostris, ad quos pueri omnia, quæ numerant, rectissimè revocant, quia scilicet non innumerabiles sint, sed ex quinario omnium perfectissimo mihi semper viso numero, qualiscunqve is, aut alius aliis visus sit & videatur, consent. ergo dicimus æque notū nobis esse hoc vel illud, tanquam digiti cuiq. sui, eò quod in oculos incurrant, & numerum, eumq. perfectissimum, exhibeant, ut cujus denarius jam sit duplus: quod utraq. manus & pedes ostendunt, cum, si una suffecisset manus, & unus pes, quinq. suffecissent digiti, at quia bini pedes, binæ manus, quinaris ille in digitis numerus duplicari & repeti debuit. Hoc numerandi radices artificium primus introduxit Forsterus, post usus eò Tossanus, uterq. felicissime: mirorq. neminem eosdem secutum, cum vel hujus libellus jam triginta annos proftet. scilicet illud numerandi arcanum non didicerunt, & forte fuerint, qui hoc divinum inventum irriserint.

Certè sæpius miratus sum, Cl. Buxtorfium nunquam adhibuisse, non dico primis Lexici editionibus, sed posterioribus; & manualis ac Concordantiarum, Lexiciq. tricennalis novitioribus operis. Non ergo potuit facilior via excogitari, quam ea, quam omnium primus in Concordantiis Incomparabilis noster auctor Cl. Buxtorfius ingressus est, dum hoc & quædam alia non omisisset minime prætermittenda. Et quæadmodum nunc facillimè in Ebraicis discitur Orthographia & Etymologia, (eaq. perfectissima, quæ quia in nullo Lexico erat integra lingua, sic in nullis Grammaticis potuit esse integra & perfecta, quod in progressu demonstrabimus, omnisq. punctorum litterarum & accentuum ratio, quorum trium nunquam cognita fuit exacta, veraque via, quod itidè docebimus, sic tota lingua omnesq. radicum significationes facillè comprehenduntur. Et quo facilius hinc tam multa discuntur, tanto facillior eorum est repetitio in Chaldaicis, Syriacis & Arabicis.

quod

Quod si autem Concordantiæ Ebraicæ rite fuerint perfectæ, tum et Syntaxin facillimè habebimus. Quæ cum eadem plane sit, cum Chaldaâ, Syrâ et Arabicâ, quis posthac ejus totius lingvæ orientalis difficultatē ullo jure prætexat suæ pigritiæ et inertiae. Sed quandoquidē neq. Concordantiæ Maiores perfectæ sint, consequenter nec Syntaxis perfecta esse potuit, quæ sola ex illo opere dependet. De quâ multo magis necessariâ re, quam vel hoc manuali, quod solum ad radices formasq. externas, non verò ad significationis unius vel plurū, veræq. Syntaxeos universam rationem spectat, olim, volente Deo, cum Clarissimo Buxtorfio, Virisq. aliquot aliis Eruditissimis & Celebrimis consultabimus. Interea in Arabicis plures labores prodibunt, Lexica plura, et autores emittentur. Convenient undiqve in Europa Orientales lingvæ, et dum alibi Ebræa, Chaldaea alibi, sed et Syriaca hic illic, mox et Arabica, tandem in Italia & Germania Æthiopica curata sit, ubiqve eadem & una lingua Orientalis tot sui amores senserit, & advocatos habuerit, quorum omnium sine dubio Cl. Buxtorfius Coryphæus est. Ego et mei similes abundè felices, si ad decimam olim eius rei partem erepere queamus, tot undiqve circumstantibus difficultatibus. Quod à nobis quidem primo fiet variarum consultationum consiliorumqve circumspectiōe & diligentia, cum videam in nostris studiis plurimos cœco quodam laborandi amore latos quidvis inchoasse, antequam consuluerint, quem, si melioribus et circumspectioribus consiliis dedissent, res proculdubio mirificas perfecisset. deinde vero ipsa quoq. laborum constantiâ et pertinaciâ: quippe maturato opus est, si velimus, studia nostra tandē aliquando ad frugem pervenire. Nimis enim tarde ad certitudinē Orientalis literaturæ et facilitatem pervenimus, et alia omnia magis quam necessaria perficimus. Præter tres vel quatuor illas lingvas, quas dico omnes esse beneficio

beneficio harum Concordantiarum redditas facillimas, restant duo, Rabbinismus et Talmudismus, qui satis timentur. At facilitas utriusque etiam major est, quam sperari queat. Non minus aliunde, quam quod Ebraica facta sit facillima. Faciunt enim in Rabbinismo pariter et Talmudismo octo vel minimum septem decimas partes voces Biblicæ, quæ ipsæ hætenus non magis distinctæ sunt à veris Rabbinicis et veris Talmudicis, quam Radices inter se sunt distinctæ et comparatæ. Distingvi itaque prius voluisssem omnes voces Biblicas Ebræas & Chaldæas, domesticas & peregrinas, quod his Concordantiis egregie Cl. Buxtorfius præstitit. Postea Chaldaicas Concordantias manuales in utrumque Targum dari, id quod maxima itidem parte quoad Radices et formas, quauquam non quoad loca, præstitum est opere illo Triginta annorum Buxtorfiano. Iam porro distingvi diligenter debuissent illa mere Rabbinica, et tandem mere Talmudica, quæ duo una cum Chaldaicis ibidem confusa sunt. Comparari ergo debuit primo Ebræa & Chaldæa lingua, in quantum alterutra deficeret vel superaret, in quantum verè discrepant significationibus. Secundo, tanquam appendix major ostendi particulatim, quæ voces in neutrà essent, sed præcipue omnia quæ peregrina in Rabbinorum scripta irrepsissent. Tertio & ultimo, minima illa appendix vocum solum Talmudicarum, quæ & paucæ sunt, & significationibus non multum discrepabunt à Chaldæâ & Syriacâ, vel & Arabica.

His itaque quatuor perfecte datis, annumeratis, invicem comparatis, diligenter perfectis, plus credam facilitatis studio Orientali fore adiectum, quam si totum Talmud, & aliquot Rabbinii essent versi. Nam licet hi forent versi nondum tamen eo iudicio de omnibus omnino scriptis Rabbinicis, plurimisque à Talmude dependentibus autoribus animus certus esse queat, quam per hanc accuratam
rationem

rationem facilitandæ lingvæ. quorum quidem primū et præcipuum hic nunc damus. Dico præcipuū, quod tres reliqvæ partes, simul sumtæ, non qveant esse majores ac difficiliores hac unicâ et prima. Et primum, quia ratione facilitatis & diuturnæ consvetudinis per manus à parentibus traditæ primam esse Ebræam in hisce studiis placuit. At diligentius observandum, quod tantillum hoc manuale tantundem contineat, quantum Chaldaismus, Rabbinismus & Talmudismus simul sumti. Tam facilia illa tria, & tam non difficile hoc manuale est, uti apparet, et incredibilis usus. De quo quidē quindecuplo, tempus nunc est, ut pluribus agamus: dum hoc repetamus, omnes significationes in Ebraicis existentes etiam in Arabicis esse, ut et Chaldaicas, Syriacasq. At verò non omnes arabicas in ebraicis esse, chaldaicis & syriacis. quanqvā et hoc adjungendum sit, nimis arcte hæctenus esse habitas radices Ebraicas omnes, locaqve millena in Bibliis manere obscuriora, quæ lucem majorem acceptura essent, si omnes significationes ejusdem radicis chaldæas, syriacas, arabicasqve, quotcunqve reperiri possent, in unum volumen collatas, quod ego mea descriptione de lexico Arabico-Latino manuali conficiendo dixi jam triennium, sed ob defectū Typographiæ hæctenus promoueri non potuit, & in numero habitas, ad loca S. S. Scripturæ dextrè accipere applicarem. Cum autem non habeamus omnes in tota lingua Orientali cuiusqve radicis significationes, hinc multa umbra sua latent, & solis ferè Rabbinis creditur.

CAPVT

CAPVT PRIMVM:

Quod hoc manuale Concordantiarum Ebræarum
perfectissimum aliquod exhibeat Lexicon.

MIrum profecto est, Deum Ter Optimum tantam multitudinem Doctissimorum undiquaq. virorum excitasse, qui magnis laboribus, impensis tot annorum, sæpè sanitatis discrimine, vel & brevioris vitæ detrimento Lexica confecerint Ebraica. Et quod si rem illam rectè pensamus omnes, fermè fuere Germani, non Laboris magis appetentissimi, quam cum Iudicio in aliarum nationum commodum, communemq. Reip. literariæ utilitatem desudaturi. Nihil est, quod cæteris nationibus christiani orbis hic detrahā, quæ aliis & sibi peculiaribus, divinisq. omnes instructi donis, ingenij, iudicii, acuminis perspicacis, alio modo pro DEI gloria laborarunt. Lexicographi quidem alij majorum sunt gentium, alii minorum. Quidam utrumq. præstiterunt, ut magna & parva, vel magna volumina sciberent, & exinde parva exciperent. Magnus reverà illorum numerus, magnus labor exantlatus. Gratiæ illis omnibus debentur maximæ, et si unquam, nunc demum aureum illorum seculum appropinquare, nunc demum in frequentiore usu, nunc majore honore futuros esse, quam cum ipsi scriberent, ederentqve labores suos ingentes, confitendum est. Ut mihi potius errasse videatur magnus olim ille Vir Iosephus Scaliger, cum felicior poëta sic cantaret.

Si quem dura manet sententia Iudicis olim,
Damnatum ærumnis suppliciiisque caput:

Hunc neque fabrili lassent ergastula massa,

Nec rigidas vexent fossa metalla manus.

Lexica contexet: nam cætera quid moror? omnes
Poenarum facies hic labor unus habet.

Quomodo nimis durè videtur iudicasse de hõc labore, omnibusque talibus libris perfectis: Vel si ple-ramque hominum ingratitude spectaverit, ex tam perverrà eorum naturâ, optimum, utilissimum, omnibusque gratum & expetitum, nec paucioribus eó minus viris, iisque cordatis assumtum laborem aliquanto durius commendasse. Laborem etenim licet ingentem, tamen unica posteritatis gratitudo dulcedine suâ perfundit. Et si dulcius est pictori pingere, quam pinxisse, facere amicos, quam fecisse, studere quam studuisse, edere quam edisse, sic & dulcius est conficere Lexica, quam confecisse. Etenim dum conficimus, fruimur ipso labore, at cum perfecimus, laboris usu gaudemus. Et tale ad studia ingenium ne dari quidem mihi velim, computaturum quantum laboris requirant, cum nullos desiderent, sed perenni æternoque nos gaudio undiquaque circumfundant, & unicum studiorum præmium sit studere, unicum laboris, si quis sit in studiis labor, laborare præmio sui. Si quid utilitatis etiam redundet in posteros, & in proximum, et prævidere hoc queamus, ut solemus, & possumus, tanto magis alacres, læti hilaresque, & benigno jucundoque sudore laborabimus.

Non itaque aliter possum, quam repetere ingentes erga omnes gratias, etiam demortuos, eosque præcipuè, quod tanta cum posteritatis curâ nec diebus pepercerint neque noctibus. Quorum quidem hic Catalogum texere non omnino necessarium, & aliquanto prolixior foret, quam ut nostræ dissertationis spaciū eum satis ferat. Hoc magis indicandum, & magis ad rem pertinet scivisse, Iudæos pariter & Christianos Lexica confecisse, & istos nobis exemplum præbuisse, nunc à junioribus multis omnino parafangis relinqui. Clarissimus ille, & Incomparabilis nostrorum studiorum assertor, ac verus demum Heros Iohannes Buxtorfius, cuius gravem imaginem quisque imitationis proposito æri insculptâ frequenter inspicere deberet, perspicacissimo ingenio usus,

ingenio usus, et gloriam isti Germaniæ tribui, ubi natus, æternam conferens, postquam viginti & duos ante annos Lexicon aliquod Ebraicum confecisset, edidissetque, divino quodam DEI fato & iussutandem absolvit hunc demum omnium Lexicorum colophonem, Concordantias, non quasi jam tum tales ex perfecto essent, sed quod ex ejus invento bonæ fieri, et perfectiores dari possent.

Cumque Iudæus R. Natân Mardokaj anno Christi 1438 inchoasset occasione Concordantiarum latinarum Ebræas, pluribus usus scribis intrâ decenium suo modo et proposito suo respondentes absolvit. Et usque ad annum christi 1523 mansere Iudæis solis cognitæ, qui Venetiis isto anno prodidere easdem, magis suis ducti commodis, quam in nostram utilitatem. Prodidere ergo, et eo nomine gratias debemus genti Iudaicæ ingentes, quæ non minore studio pro suo durissimo exilio typographiam excolit, ac christiani. Quam si Arabes, Persæ, Æthiopes, Turcæque ex centesimâ demum parte tractarent, nos nequaquam laboraremus hic in occidente, sed mansissemus in Oriente, nec studia Arabica forent tanto horrori. Ergo cum intrâ decennium demum aliquot Iudæi confecissent opus illud maximum, et unicè post Biblia necessarium Anno 1448, ipsum tandiu inter Iudæos ipsos manuscriptum circumlatum, & non sine ingenti illorum contra Christianos usu privatim habitum est, donec *Daniel Bombergus* Vir incomparabilis, & in promovenda sacro-sancta Literaturâ sui pariter hodiernique adhuc seculi phoenix Anno christi 1523, uti dictum, easdem prelo suo veneto elegantissimo in lucem protraxit, et ipsis etiam Christianis optimo ac verè christiano animo ac proposito communicavit. Iudæis interim cæcis aut talpis: non videntibus, quantus sibi thesaurus eriperetur, & traderetur in manus Christianorum, qui contra ipsos tela inde expeditissima depromerent. Sed scilicet

DEI T. O. M. misericordia hoc factum est, qui & Christianorum DEVS, non Iudæorum solum est: imò magis Christianorum, quam Iudæorum. Quo altero à Bibliis divino suæ voluntatis dono nullum extat apud homines divinius scriptū. Easdem quinquaginta annis postea, sc. Anno 1581 alter sui seculi & ætatis phoenix aut qadmus, *Ambrosius Frobenius*, is, qui Latina Græca Ebraicaque scripta & volumina pari propensione mentis & ingentibus impensis, animo plane divino Talmud totum novendecim voluminibus, tot patres Latinos exquisitissimā *Erasmi Roterodami* curā omniaque ejus Eminentissimi viri scripta, totque innumeros alios autores prodidit, has quoque Concordantias Ebraicas aliquot, è priori editione mendis sublati, sed uti loquitur Cl. Buxtorfius nihil adauctas vel immutatas recudit. Et hæctenus prima earundem perfectio. In qua utraque editione Nomina Propria, & indeclinabiles vulgo vocatæ aut æstimatæ particulæ totum verbum וְיָ, aliquot radices, plurima loca, & consequenter multæ formæ vocum, omnia denique chaldaica omissa erant. Insigni planè Iudæorum cœcitate, qui lingvæ suæ securitate, rerum necessariorum ignorantia, methodo planè puerili & vulgari juxta ordinem Biblicum, reliqua omnia confusè & *amethodoos*, perturbatè ac sine Grammatices via regiâ & admirabili processerant. Quibus quidem multum debent invicem Christiani, sed dum Christianorum latinas Concordantias, jam longo ante tempore extantes æmulatur cœco quodam impetu raptus ille Iudæus Natân, neque ingenium, neque judicium adhibuit, aut socios adhibere jussit, ita planè euntib' omnibus, non quo & quâ eundū ipsis erat, sed qua irent christiani. Qui nec ipsi judicij & ingenij majores laudes in hoc opere promeriti erant, nisi quatenus inventores earum extitissent, & judæis rem in manus tradidissent. Potuissent autem Iudæi prima statim vice, si animum attendissent, per-
spicere

spicere defectum Concordantiarum latinarum, ubi nomina propria, quæ sunt anima totius Historiæ sacrae, & particulas inseparabiles, seu nomina & ipsa, animam omnis naturalis sermonis, prima statim vice addere potuissent: sed nec defectum supplebant, potius chaldaica omnia, et verbum אני animā & copulam omnis propositionis Logicæ, adeoque apodicticæ de rebus conclusionis initium & fundum omiserunt, quem ipsi tamen christiani viderant, in omnibus ingeniosiores, & majori judicio præditi, quam Iudæi. Alter perfectionis gradus in Concordantiis Ebraicis quæsitus est à P. Calasio, Lingvæ Sanctæ Professore Romæ, qui Anno 1621 opus Sumtuosissimum & Splendidissimum edidit in quatuor tomos divisum, ubi præter ordinem antiquum Concordantiarum Ebraicarum literalem ex S. Pagnino vel Montano ut plurimum desumptam interpretationem latinā, in margine addidit vulgatæ versionis & LXX Interpretum dissensum. *Hoc primum est;* latinam adjecit ubique significationem textus. *Secundo:* Ebraicas Radicum expositiones à Natane datas in utrâque editione extantes latinè verterat Vir magnus Reuchlinus, quas, licet ubique & multis locis juxta mentem Natanis non interpretatus sit, & jam olim Cl. Fullerus, Anglus doctissimus, aliter & optimè vertit, (labore eius in Archivis Bibliothecæ Oxoniensis à me viso & examinato) quæve Cl. Buxtorfius in præfatione Conc. examinare cepit, tamen plerumq. retinuit.

Qui secundus labor eodem collimat, quo primus. *Tertio;* radicum in Ebraicis, Chaldaicis, Syriacis & Rabbinicis, Vocumque convenientiam indagavit, uti & cum ipsis Arabicis. quod tertium est elegantis conceptus, & ingenij non vulgaris indicium: quomodo jam antè, quoad hoc genus, incomparabilem Schindleri laborē Pentagloti Lexici præcedaneum habuit, & tot typis Romæ instructus, vel quicquid moliretur & auderet, in publicum dare potuit.

Quarto; Nominum quoque Propriorum explicacionem quarto tomo non ipse quidem, sed F. Angelus adjecit, quo ipso ad perfectiorem gradum aspirare voluisse apparet. Quamquam & Ariam Montanum tomo sexto Bibliorum Regionum is quoque præcessorem habuit, & quem non multo præcurrit. De quo genere *Gregorius Gregorj S. S. Theol. D.* multo melius & non sine magnâ laude postea meritis est.

Cæterum Chaldaica omnia & particulas, nominaque propria reliquit et ipse, ac verbum *וְהָיָה*: nisi quod multorum in citationibus errorum medelam feliciter adhibuit: non paucis hac in re adjutus laborum sociis, & longâ instructus largaque impensarum manu, multoque temporis spatio plenus, definitum elaborandi tempus non habuit.

Tertius gradus in eodem opere quæsitus est, & felicissimo ingenio, acuratissimo judicio, curâ multâ, magnâ, largâ, & quod horum trium minister est, labore continuo, victa sollicitudine temporum pariter ac senectutis ferè fractæ opus hoc meditatus est & aggredi ausus Vir cum curâ dicendus, Iohannes Buxtorfius Pater, Heros divinus, Coryphæus Orientalium Doctorum, omnis Ebraizantium hodie per totam Europam multitudinis Pater, Avus Abavus aut Tritavus pæceptor; cuius laudem nec ego sum præco suppar, nec alij facile superiores. Is novam plane basilicam extruere cepit, retentis tamen vetera mentis vel ruderibus antiquarum ædium; methodumque induxit operi valdè admirandam, & ob ingentes plurimosque usus verè divinam. Ordinem scilicet mutavit vocum Ebraicarum, & retentâ unius radicis multifariam divisione, significationum, quas Iudæi posuerant, diversitate, externam eam figuram aliter atque aliter in Biblicis occurrentem ad methodum Grammaticam restrinxit; atque sic effecit, ut verè eruditi in Bibliis facilius desideratū locum reperirēt.

Quem laborem quinquennio absolvit, quorundam studiosorum

studiosorū diligentia fertur usus ipse hyperaspistes, & maximam operis partem perficiens. Et quo felicissime finito, Anno Christi 1629 ætatis 65 vitam beatè consumavit. Qua quidem morte, longe ante Clarissimus Iohannes Buxtorfius Filius, Patri in omnibus dotibus ex affe heres, & Professioni sanctissimæ postea successor planè par, tantum non, ut in vulgaribus ingeniis ferè fieri solet, à cursu editionum absterreri potuit, sed, ut generosæ animæ omnia sumunt in proximum sui accrementum & commodum, etiam per spinas ad rosas ipsas, cute totius corporis non semel rupta, per ipsa vulnera animi indignabundè elaborantes, non mediocriter incitatus, easdem revidit, expurgavit errores scribarum, aut obscuram tremulamque patris manum firmavit, & quod præcipuum, Chaldaica adjecit, & sic felicissime emisit Anno 1632 non sine doctissimâ præfatione de triplici usu 1. indicis Biblici. 2. Lexici Ebraici, et 3. Critices sacre Masoreticæ unis his Concordantiis exhibito. Cui quidem operi nihil deesse professus est ipse, quam nomina propria & particulas ac verbum דין, ut quod omnia bene se jam et rectè haberent.

Has autem Concordantiarum reliquias multi jam ante tentarunt, præcipuè Vir Orientalum Lingvarum Doctissimus, & in admirationem totius Germaniæ Doctor, Præceptor felicissimus, Professor Publicus primo Soræ in Daniâ, post Witebergæ, ingenti semper, prono, & usque ad ultimam publicam Lectionem constantissimo comitatu studiosorum et non denis centenive, sed millenis per vitam discipulis admirabilis Martinus Trostius, Vir & ipse maximus, omnibusque suis laboribus pro Orientali literaturâ commendabilis, in se susceperat, perfeceratque: excerptis è Bibliis omnibus deficientibus Nominibus Propriis & particulis, ac verbo דין, additis citationibus cujusque loci, juxta ordinem tamen & ipsum Biblicum, nihili alio ad editionem deficiente, quam

adscriptioe textus Biblici ad singula loca trium vel quatuor vocum. Quod cum unius viri non esset, Studiosis discipulis suis dividebat, quorum & ego cum Fratre pars eramus, qui ingruente de subito peste partim dilapsi huc illuc in Academias alias vel patriam, altero et tertio eorum mortuo, paucissimi suum pensum Professori, urbem tum aliquot menses vitanti restituerunt. Quo factum, ut nunquam laborem resumere deinceps voluerit: & paucos post annos demortuus est. Quomodo & ipsæ Concordantiæ nominum propriorum & particularum in Syriacâ versione N. T. ab ipso iterum susceptâ & Anno 1622 editâ, quas anno post 1623 in præfatione Lexici sui Syriaci, seu manualium Concordantiarum, verborum & nominum, promiserat, non ediderit, cum ab illo anno usque ad mortem multa impedimenta obvenerint, quæ absolvere & edere non siverunt. Postea quoque Cl. Bolius Professor S. S. Theol. in Academiâ Rostochianâ, & Orientalium ibidem promotioni vehementissimè incumbens, idem præceptoris Trostij ingenium, amorem & docendi Zelum afferens, vestigiaque eius secutus elaborare cepit, sed cum & ipse præmaturâ morte, uti & Cl. Trostius, multo junior è vivis excederet, is ipse labor inter studiosos distributus ad umbilicum nunquam est deductus, & quicquid eius fuerit, & quantumcunque, hoc alicubi latet apud Præstantissimum Virum Casparum Ledeburium Leidæ nunc subsistentem. Condoleamus forti nostræ omnes, aut potius congratulemur istis piis mentibus, beatis animabus, coelestibus ingeniis, quod tanta bona repererint, quod tam præclare de nostris studiis meruerint, ut æternis laudationibus dignissimi famâ æternâ condignè gaudere possent, & nunc gaudeant.

Cum itaque antea Biblicus observatus esset ordo mechanicus magis, quam doctus & ingeniosus, ut à tentatis reliquiis etiamnum deficientibus ad ipsam Concordantiarum extans corpus sermo meus revertatur,

tatur, et qui à Iudæo profectus erat, (quis autem à Iudæo multi magnique acuminis inventa expectet aut requirat?) videretque Cl. Buxtorfius, non posse textum desideratum subito investigari, tanto minus inueniri, non nisi totâ radice perlectâ, omnes libros Biblicos pervoluendos, felicitatem esse, si in Genesi occurrant, poenam si in minoribus Prophetis, vel ultimis Bibliorum libris Hagiographis: videns confusas radices, earumque non satis benè distinctas significationes, non item loca ad significationes sibi proprias rejecta omnia, tot errores in citationibus, Chaldæa omissa cuncta, alibi totas quoque radices, vel nomina, aut formas, locaque Biblica. Et optimi quidem esse instituti, optimique finis, animi cordati consilium, sed modum defuisse verum & rectum Iudæo, cupidissimo boni publici, nihil minus sic esse, quam veras Concordantias, nihil minus, quam præsentem usum præbere; rebus omnibus, quæ distingvendæ erant, confusis. Ergo ordinem omnino immutandum ratus, cum meliorem non nosset, quam quo ipso suo pariter Lexico & manuali (uti ante eum omnes ferè Lexicographi, qui tamen omnino mutandi fuerant) usus, eundem ad Concordantias transtulit, non spernendo magis invento, quam Columbus Novum orbem navigatione suâ molestissimâ quidem at felicissimâ detexit. Eum itaque servavit ordinem Grammaticum conjugationum, temporumque, ac Radicum, quem ante eum fermè omnes, mutandum tamen & mutabilem, ipseque suâ autoritate confirmarat. Quanquam ego ob gravissimas causas semper optem in hunc usque diem, non leviter eundem, sed vel in denis rebus mutatum, non levitatis aut novitatis causâ, sed in præsidium multo majoris facilitatis.

Sed nec sic tamen est graviter vituperandus, potestque ferri, dum reliquæ omnes accedant, ferè dimidum ejus, quod prostat. Ex ipsius itaque Cl. Viri mente & proposito, quod alicubi non semper est assecutus,

secutus, analogiam præmisit, submisit anomaliam, ut contraria juxta se posita magis & clarius elucescerent, singularia pluralibus, simplicia compositis, ordinaria & frequentia rarioribus, clariora obscurioribus subjecit. Et quod præcipuum, si ubique sit observatum, radices melius digessit, verba ordinavit, nomina deduxit, significationem cuiusque formæ addidit, nullamque omisit, & intento in omnia animo rudia polivit, diluta defæcavit, loca omissa adjecit, turbata restituit, falsas citationes correxit, & omnia eliminata ordinataque reddidit, itaque omnia Lexica transcendit, quæ quidem multas, sed non omnes formas nominum & verborum locaque aliquot citant, ut & omnia habeat, quæ omnia lexica, & plura habeat, quam omnia lexica, & significationes rectius digessit, & singularum omnia loca ascripsit, omnesque formas nominum & verborum, pluresque, studio clarioris intellectus, adinvenit, Rabbinorum aliquot disquisitiones suo judicio, acutissimo quidem illo & ingenio perspicacissimo declaravit vel decidit. Non omisissimam voluntate, quod reverà ad cōcordantias pertinet, omnia quibus Lexica tanquā alienis turgēt, Rabbinorum citationibus, & prolatis sententiis, historiis, quæstionibus & responsionibus, & si quid aliud solent afferre diversa Lexicographorū ingenia justè, non sine utilitate, attamen in Concordantiis superflua, omisit. Numeros Ebræos Capitorum & Versuum, uti & nomina librorum Ebraica retinuit. Eā ratione fore sperans, ut Iudæi quoque eundem librum, tam bene ordinatum emerent. Quanquam facile prævidere potuisset, cum adjecta esset versio latina cuique formæ, Iudæi autem omnes nostras Bibliorum interpretationes cujusunque lingvæ timeant, aut suspectas habeant, nullo modo easdem illi genti gratas esse posse. Id quod me etiam experientia docet, quod nunquam apud ullum hætenus Iudæum Concordantias illas facile repereris, cum Biblia Buxtorfiana

fiana frequenter invenias. Sic ut pro christianis gratius meliusque, & pro opere ipso rectius fecisset, si numerum capitum & versuum, librique nomen non Ebraicis, ut factum est, sed Latinis, sive Arabicis numeris literisque expressisset, ante, non post textum; ut in Latinis, Græcis, Germanicis, Gallicisque factum.

Sed hoc jam abeat. Laborem certè tantum impendisse summum illum virum novo isto & divino invento ordinis Grammatici, qui huius totius operis anima est, & quod inventum quinquennio demum absolutum, sed æterno præmio inventorem beat, et tantum noctium contulisse apparet, ut verius fuerit, & utilius, si istud Augiæ stabulum expurgandum nunquam sumfisset; sed ad hoc consilium aliud inventum adjecisset, eo ipso tempore, quo ingentia illa Biblia Ebræo-Targumica cum Commentariis Rabinorum imprimebantur, eodem quinquennii spatio non jam Ebræas Iudaicas expolivisset, sed perfectissimas dedisset, & Chaldaicas quoque absolvere potuisset. De quo meo invento, ipsi observando, ad Cl. Celeberimumque Filium maximi Parentis æqualem sobolem, Amicum meum colendum, charissimumque perscripsi, & responsum tuli Eodem non indignum, quæ utraqve prostant.

Exhiberitaque hoc manuale tantundem, quantum in magnis Concordantiis continetur, quod jam ante novennium est, ex quo illud opravi, et nunc demum perficio, idque propter quindecuplum, & alios adhuc, quos ego olim & alij excogitabimus, multiplices usus. Ordinem servavi, radices, verba, nomina, formas omnes summâ religione transcripsi, significationes easdem addidi, citationes reliqui, nisi quod ibi interdum ordinem, qui, pro hoc vel illo loco sæpius repetito, alius erat, juxta ordinem librorum biblicorum mutare coactus sim, candide omnia, caute & probe. Antequam autem pergam, non possum facere, quin contra

quorundam

quosdam ineptos scribam, qui non laboris animam, hoc est, inuentum usus quindecupli respiciunt, sed quinquennium, quod ille constantissimus *Literaturæ Orientalis* assertor laborando impendit, criminantur: quasi illo tempore potuisset multos omnino *Rabbinos* vertere, linguam chaldaicam expolire, in interiora *Iudaismi* inquirere, non sola *synagogâ*, aut *Bibliothecâ Rabbiniçâ* vel *Tyberiadæ* contentus esse.

Potius præter ea, quæ in isto genere controversiarum dederit, centena adiecisse. Alij *Lexicon* potius aliquod novum *Ebraicum* in quarto dedisse, alij in folio melius & amplius; quidam *Bibliorum* versionem, nonnulli correctionem *Massoræ* diligentiorē, plures *Talmudis* integri versionem, sedatiores solos *Rabbinos* circa *Biblia* editos cupere versos, alij defectus potius *Judaicarum Concordantiarum* supplere, quam istas in alienum ordinem quinquennio demum confundere. Nescio, annon alij prolixiorē *Grammaticam*, *Etymologiam* utique duplo maiorem desiderabant. cum ex his omnibus, quæ dixi ineptos maximam partē desiderasse, nullum potuerit rectius fecisse, quam quod fecit. Et *Concordantias* alias, quam *Judaicas* dare; dummodo non *Judaicas*, sed sola *Biblia*, cum imprimerentur, quod unicum ego carpere soleo, tanquam non observatæ optimæ oportunitatis, respexisset, & *typographiæ* fronte capillatâ occasionem non neglexisset. Nolo hic omnes istas ineptias sub incudem revocare, sed tres, quæ præcipue esse sapientiæ, atque animi altioris signa videntur, cogitabo. *Talmudis* integri, et *Rabbinorum* circa *Biblia* versio, deinde *Controversiarum judaicarum* interior investigatio et cura, et *Chaldaismi* diligentior expositio. Quæ tria, licet optima sint, eius tamen magis iudicium formassent, & quorundam professorum, seniorumq. theologorum, at studiosorum, quos ille acutissimus vir solos respexit, et in eo divine cogitavit, commodum nullatenus fuisset quaesitum.

Verbo

Verbo dico, non messis sed sationi providit, non senibus, sed juvenibus, non adultis, sed virgultis, non superbis officio, sed capacibus ingenio, non titulorum longâ serie fascinaris, sed eruditionis amore omnia remedia apprehensuris; non decrepito sanguini, sed recentibus fibris, non pigris inertibusque stomachis, sed vel cruda concoquentibus ventriculis, non in os sibi præmandi omnia defectu dentium cupidis, sed robore dentium vel contra durissima confisis. Et rectius sic quoque faciunt illi alterius partis Iesuitæ, qui juventutem curant, et eorum profectus cogitant, hinc omnem sui ordinis gloriam, hinc robur et firmamentum inveniunt, qui, ut ille maximus, qui unquam in Anglia judiciorum præses fuit, Cancellarius Comes de Verulamio *Franciscus Baco* exoptat, O utinam nostri essent! Sint itaque illi morosi homines soli sibi sapientes, qui laborem metiuntur, animam non sentiunt, qui excellentissimum inventum, cui quinquennis ille labor innititur, non agnoscunt. Non quia elegans non sit, sed quia, ut dixi, ipsi cæci. Quis enim quæso ante Clarissimum Celeberrimumq. Buxtorfium tale aliquid cogitavit, vel si cogitavit, quis suscepit. O felicitatem Gl. Buxtorfij incredibilem, divinè invenire, suscipere animosè, absolvere constanter. Hæ partes Buxtorfij erant, nunquam momerunt, et facilius est culpæ, quam imitari, *momeisthai æ mimeisthai*. Nemo igitur hoc tam divinum pro Orientalibus studiis compendium cupet. Quod tantò magis urgeo, ut non corpus laborum triaductur, cum consilia, tanquam anima, præcipuum sint.

Quantumcunque gloriæ nunc per hoc manuale accedit Gl. Buxtorfio, omnibusque retro lexicographis, ut quorum opera tanquam à posteriore aspici queant dijudicarique, quantum ab integro Concordantiarum opere ipsi abstulerint, quam propè accesserint, juxta quæ de cuiusque ingenio statui queat, quis significationes melius distinxerit, malè unitas
quis

quis eas rectius perspexerit, quis ad sua quasque loca accuratius redegerit, quis Rabbinos optimè intellexerit, quis in suam sententiam eosdem arctius traxerit, quis illis ingenio & eruditione superior fuerit, quis brutum assensum præbuerit, & millena alia, ex hoc quoque concordantiarum manuali rectè intellecto & adhibito, observatu non infrugifera; tanto plus contumeliæ & veræ notæ, tantò plus justæ accusationis incurrent quicumque nunc post Homerum Iliada scribere, hoc est, Lexica Ebræa componere voluerint, nisi medio in Sole insanire malint, aut nisi talia afferant, quæ nullus hæcenus Lexicographus dixerit, & cogitaverit, quæque nemo in Concordantiis reperire per consequentias possit. Cujus quidem rei timeo præ aliis pauca restare, ut ita planè nova sint, ut ex nullis lexicographis descripta, neque Concordantiis debeantur. Ne, itaque svadeo, facilè quis irruat in laborem lexiciconi cōficiendi, cum jam, quicquid confici potuerit, sit absolutum. Desinant posthac lexica conscribere, sed non desinant hoc manuale in omnis Juventutis manus tradere, aut Concordantias elaboratiores reddere. Illud autem propterea manuale vocare malui, quam Epitomen, ut scirent, veluti Terentius à terendo, sic has à manibus dici & esse debere.

Quantum ergo svadeo, ut omnibus in scholis lingvã Ebræam, ubi non doceatur, introducant, & ubi sit introducta, conservent, & in Academiis præcipuè totam Orientalem excolant; ita omninò dissvadeo, ut quisquam lexica majora vel minora conficiat, aut manualia lexicorum alia consarcinet, præter Concordantias, sed hoc potius promoveat Clarissimi, Celeberrimi Iudiciosissimiq. & Perspicacissimi Buxtorfij: vel si summus noster Coryphæus aliud manuale ipse ediderit, tamdiu hoc ubique promoveant, ubiq. in scholis adhibeant, ut solet Cl. Amos Comenii Fautoris & Amici mei charissimi, Ianua lingvarum:
Nec

Nec opus est vel illam transſerre in Ebræam lingvam, ſtudio Bibliorum addiſcendorum, cum hoc ſit omnium compendioſiſſimum ad Biblia opus: non *Benjamini Muſtafiæ Iudæi* libellus MEMORIA MULTA dictus, quo ſex primorum mundi dierum hiftoriâ radices omnes in lingvâ ſancta comprehendere ſine Iudicio & ingenio allaboravit, Hamburgi cura & labore Caſparis Seidelj editus; quale meum Iudicium ex Anglia ante hoſ ſeprem annos Experimentiſſimo meo hoſpiti D. Iohanni Elichmanno tranſmilerat Cl. Samuel Hartlibius, omnis eruditionis promus condus, amicus meus præcipuus, cujus deſiderio iudicium aliquod de eo cursorium conſcripſeram primo noſtri in Angliam adventus mente: quod ipſum calculo ſuo Excellentiſſi Ingenij Vir, & in Lingvis Orientalibus Verſatiſſimus, dum viveret D. Elichmannus literis ad me datis approbavit.

Idque propterea moneo, quod ſciam, multis in locis compendia requiri pro diſcendis Bibliis, & à multis promitti, & ni fallor, Ianuam Gomenij jam in Ebræum verſam eſſe: de quâ verſione auſim affirmare, multo illam fore difficiliorem intellectu, quam ipſa Biblia, & eſt argumentum humanæ pigritiæ, malle Januam illam Ebraicè perdiſcere, quam Biblia. cum hæc et à Deo inſpirata, et hic tanquam in fonte phraſis pura ſit, & divinæ hiftoriæ animum excitent, & tota Biblia melius nobis quam Ianuæ Gomenij nota.

Quod non ideò dico, quaſi detractum vel minimum velim clariſſimi illius & celeberrimi viri labori, cui ſcio etiam Cl. Fratrem Iohannem Ravium jam à decem annis favere prolixè, et, ſi unquam, nunc demum maximè. Itaque quantum iudicare queo, librum optimū pro ſcholis putem, verſionem autem eius in Ebræum eſſe peſtilentialem. Iiſdem enim laboribus totum hoc manuale totaque Biblia abſolveret, quibus illam Januam Ebræam.

Et ſi inquam, ibi quamque vocem ſemel ſolum occurrere

occurrere, habeo, quod contra gloriari queam; non semel hic solum occurrere quamque vocem, sed & quamque formam externam, analogicam & anomalicam. Ut nihil fuerit ibi, quod non hinc promere queam: contra hic supersint, illis deficientia. Vel si & alius liber eo proposito debeat in Ebræam verti, aut jam versus sit, deprecor seriô, & omnibus meis hujus calami viribus, si contra fecerint, in eius rei stultum consilium invehere velle certum est.

Biblia sunt fons omnis divinitatis, hæc nobis animum forment, hæc mentem firment, hæc eruditionem promant, hæc continebunt, quare ad lacunas gentiles curremus? cum possimus beneficio hujus manualis bibere ex fontibus jîsraelis. Quod si autem laborare homines velint, aliæ Concordantiæ majores conficiendæ sunt: Concordantiæ aliæ manuales pariter & majores Chaldaicæ utriusque Targumi. Satis hic est laboris, & quidem necessarii, satis hic est, quod vel decem homines quinquenio exerceat.

Maiores autem utræque Ebraicæ & Chaldaicæ, non sic, quales prostant Iudaicæ, Calasianæ & Buxtorfii, sed aliter omnino faciendæ. Ad quamque citationem integer ascribendus versus, non tres vel quatuor voces. Non iuxta radices Alphabetum conficiendum, quod satis iam præstat hoc manuale, & alterum, si olim edat Cl. Buxtorfius, hoc præstiterit, sed iuxta particulas, quibus cum verba construuntur, integras aut separatas, cogitareque semper, quemadmodum perfectissimam Etymologiam repræsentat manuale, sic perfectissimam Syntaxin debere exhibere maiores Concordantias, Ebræas Ebræam, Chaldaicas Chaldaeam.

Ergo iuxta regulas Grammaticas processus instituendus, & uniuscuiusque regulæ exempla omnia & singula toto versu indicanda. Deinde iuxta particulas quoque describi, tanquam quibus mediantibus lingvæ Orientalis genius elucet, & subscribi omnia exempla

Et subscribi omnia verba, verborumque exempla, quæ cum **ל על בעד אל** & similibus construuntur: item, quæ cum accusativo, simplicissimè, nullâ intercedentē literâ vel particula. Deinde ex Chaldaea, Syra, Arabicaque omnes eius radices significationes colligendæ, non Rabbīnorum solæ admittendæ, & applicandæ omnes ad omnia eius radices loca in Bibliis, non obiter, ut casu incidant in hanc applicationem, sed studio & proposito. Nam hodie etiam Cl. Viri omnes Versionum Bibl. carum correctiones obiter ferè instituerant, & casu incidunt, aut eas, in quas autores aliquot casu inciderant, colligunt & venditant. At verò, quemadmodum ista diligentia est cursoria & perfunctoria, sic Deo non probatur, & propterea nec benedicitur, nec ita procedit, quo modo procederet, si ordine radix post radicem investigaretur, omnes aliunde significationes corradarentur, tum conferrent, num iam in Bibliis ipsæ essent observatæ à translatoribus, commentatoribus aut Lexicographis, nec ne. sin minus, ad omnia loca applicare eas decebit, & videre, annon alicubi rectius veniant, quam quæ iam ante datum locum possederant, et annon maiorem sic, quam aliter, explicata lucem afferant.

Satis proinde est laboris in his tribus: primò Concordantias manuales et maiores Ebræas et Chaldaicas conficere integras & omni numero perfectissimas, minores pro Etymologiâ, maiores pro Syntaxi; diverso ordine, illæ iuxta Alphabetum radicū, hæ iuxta regulas Syntacticas ac particulas. At obiciat quis. Nimis valia forent opera! Quid? annon Calasii Concordantiæ quatuor tomis constant, quæ, nec tamen maiores, fieri possunt veræ maiores Buxtorfij, quas olim delineabo; neque tamen multo minores, sed infinites maiore usu futuræ, quam Calasii. Secundo: significationes omnes conquirere, omnibusque eius

radicis locis, ne uno quidem prætermisso applicare, & de quâque applicatione iudicium annotare. Tertio totâ linguâ Ebræâ ex Chaldæâ Syrâ & Arabicâ lingvâ planè de novo vertere, hoc est, monstrare, non tam ubi quæque vox Ebræa in Chaldæa, Syra, Arabicâque occurrat, id quod manuales Concordantiæ Chaldaicæ, Syriacæ, Arabicæque facile præstiterint, sed ubi in Bibliis Ebræis eadem phrasis occurrat, singulis versibus & commatibus, deinde, ubi in his tribus linguis, & quo utrobique sensu: tertio, quomodo hunc quemcunque versum & comma, semicolon, colon & punctum Orientales intellexerint versiones, non occidentales. Et si adhucdum pruriat animus plura conficiendi, Cl. Viri, Celeberrimique mei Præceptoris Martini Trostij Concordantias Syriacas reformandas quis suscipiat, et reddere veras manuales, hoc est adjicere omnes particulas omissas, nomina propria, verbum & ibi substantivum, pronomina, omnesque formas indagare, nullam omittere, cuique significationem latinam adscribere, loca adjicere, & singulis ibi radicibus, jisdem cum Ebraicis, significationes Ebræas applicare oportebit.

In Arabicâ versione idem svaderem, sed quoniam melior labor est in aliis autoribus, optarem unicum Avicennam impressum à quopiam redigi in verum perfectissimumque indicem Alphabeticum, & lexicon tale, quale est hoc manuale in Biblia.

Quos labores omnes ubi effecerint, certò scio, jam alios posse incidere in memoriam, non minus utiles, aut incidisse. Ita ut, quod mea conclusio vult, posthâc de novo lexicon solum Ebraicum conficiendū non habeant, qui pro studiis Orientalibus salutare aliquid conficere moliantur. Relinquamus jam hanc gloriam præcedentibus, & tandem finiant Cll. Viri Buxtorfij, Pater & Filius. Nos ad alia accingamur. Stultum & insanix plenum opus est, semper in circulum gyrare.

CAPVT SECVNDVM.

Quod hoc manuale Concordantiarum Massoram exhibeat etiam perfectiorem, quam ipsi unquam Iudæi possederint.

DE toto hoc tractatum leges seu librum Cl. nostri & Excellentissimi auctoris Buxtorfij titulo Tiberiadis in 4 & folio, Basileæ ante & unâ cum opere Bibliorum editū, ubi prolixissime de Massora, studio, ævo, loco, urbe Tiberiade, ipsisque Massoretis prolixè agit. quorum quidem nomina cognita non sunt, at fuisse plurimos annos, alij seculum, sesqui seculū alij, quidam ad duo secula eum laborem extendunt. Ligatura & seps legis est, ita circumdata, ut nullis porcis gentilium esset penetrabilis. Studium excellentissimum, inventum præstantissimum, animæ laboris inexhausti. Sed quam parum hodieq. super est eius incredibilis laboris! Reliquias quasdam habemus & rudera, profundo mari antiquitatis & temporum extracta. Numerarunt ergo libros Biblicos, capita, versus, voces, literas, puncta, accentus. Alio in pluribus ordine, alio metro & proportionè, quam apud nos. Neque enim in ista capita, quæ nos habemus, digesserant neque in istos versus, sed suo quodam ingenio fortiolem citationem invenerant, & juxta hæc procedebant.

Non tamen negaverim, ubi cuncta, quæ fecerint, & quomodo, conferamus nostris moribus, legibusque, nostris citationibus, versibusque & capitulis, meliores esse res nostras. Sive quod cuique sua placeant, seu quod inventis facilius sit quicquā addere, & non omnia providisse, mentemque misisse in omnia Iudæos, planum sit. Et hæc quidem numerandi ratio tum magis erat necessaria, quando non gaudebant typographia, quæ posteriorum demum tem-

porum felicissimum inventum est, hodie, quo gaudeamus dono isto, non facile corrumpi de studio possunt.

Quod apparuit in unica voce, ubi pro **אין** Pontificius corrector volebat substitutum **אין** Gen. 3. 15:

ipsa conteret caput, pro *ipse*: quanquam singulari providentia divinâ ibidem falsus sit typus, et positum **אין**, id quod omnes statim animadvertere, ut pro-

pterea tot jam autoribus iuste vapulet ille Bibliorum corruptor. Sic proinde hodie non videam facile corrumpi Biblia de studio posse, quanquam non negem millenos errores commissos esse in aliquot Ebraicis editionibus una sumtis. Sed hi errores typographici sunt, neque quenquam seducere possunt, cum tot aliæ christianorum pariter & Iudæorum editiones errorem ostendere queant. Sed nec sic tamen committendum fuit, ut hæc tempora Judæis cederent diligentia, & si quæ sit admittenda, piâ superstitione.

Cum nesciamus in quæ tempora & mores posterî incidere queant, cum vel nos jam pessimis vivamus, neque debeamus esse nimis securi, post hoc Dei donum typographiæ, de Satanæ clandestinis moliminibus in tanta impiorû, at heorum, perversorumque hominum copiâ. Circuit ille infensissimus hostis undiquaque nos, quorum animis inhiat, & S. Scrip. cujus lumini invidet, aut occæcaturus oculos lippitudine, vel animos securitate, vel nebulis Dei verbum. Ut hoc sit novum argumentum, illud divinum inventum Celeberrimi Buxtorfii aunitus promovendi, quod nemo cogitavit de repetendo isto studio Massoretico, quod nemo potuit admirabiliori negotio promoveri, quam eadem Concordantiarum operâ.

Ergo non tantum Lexicon providit Perspicacissimus ille vir, idque perfectissimum posse tradi, sed præterea vidit, quod nec Judæi nec Christiani viderant ducētis annis, posse eodem volumine Massoram talem, qualemcunque Judæi habuerint, repræsentari, adde

& majorem. Videbat non satis esse lexicon habere perfectissimum, id quod etiam præstari poterat sine Massora, hoc est, sine locorum omnium enumeratione, & quod videbat, sola ad docendum discendumque Biblia conferre. Quæ quidem res per se maxima, sed nondum tamen in eâ esse omnia. Vbi reperire queas, si hoc vel illo loco aliquid exciderit, unde substituere defectum, unde errores, unde mala scriptura ejici, bona introduci? Sola Massora hoc præstabat, sed erat deperdita. Fuimus Troes, fuit Ilium. Fuere docti Iudæi, fuit Massora! periculum interim idem à diabolo, idem à perversitate, securitate, à gentilibus, à christianis ipsis, sed hæreticis, idem ab insolenti Criticorum audacia, idem à Typographorum negligentia, doctorum incuria, juvenum, vel senum insciorum, qui mihi loco puerorum, omnium denique in aliis perspicacium, hic talparum inscitia, idem ab igne & ruinis, & millenis oppressuri Satanæ coloribus, timoris est & curæ, quod Iudæorum fuerat temporibus, & multo maius, quia Typographos habeamus, ubi clanculum possint æquè facile incautis substitui Biblia corruptissima tandem, sed gradatim et lento pede, pluribus editionibus, melioribus interim suppressis igne, qui compendiosissimus, & absumere natus. Qui rei facile Diabolus, qui omnes mundi opes possidet, impensas faciat, & centenas, si opus sit, Typographias erigere queat, dummodo animis hominum imponatur. Et hic erat alter ille gradus eiusdem operis incredibilis, & nunquam satis laudati, quod cum non omnes bene perspexerint, cum non omnes in illa variorum usuum arcana penetraverint, quod paucis concessum, proinde adeo lenti in usu earum fuere, restantque, post quatuordecim ferè annos, dimidia huius aurei libri exëplaria, quæ fuere 3000. Sic & huic emtioni obstitit Diabolus, de quo capite ultimo prolixius differemus. Ergo confecit per hunc inventum ordinem Gram-

maticum. Massoram quoque perfectam, certè perfectiorem, quam ulli hactenus habuere Iudæi.

Restituitque, quod mirabile, unus vir uno invento omnē illum laborem gemini seculi mille Iudæorum, & quem nunquam viderat, quemque nunquam sic contrahere potuere Iudæi, ut nos hoc libro habemus, contraxit. Et cum perfecta Lexica sint sine omnibus formis, usitatiores contenta allegasse, hic omnes habemus, quod Massoræ erat proprium, & singularum significationes, quod Lexici proprium, & loca, quod Concordantiarum, & locorum numerum 10. 20. 100, quod iterū Massoræ erat officium. Habemus proinde Massoram, quæ numeret *primo* omnes radices; *secundo*, omnes formas nominum, verborum, particularum, pronominū, analogas, anomalas; *tertio*, quoties quæque forma in Bibliis, *quarto*, quoties quæque radix in Bibliis, *quinto* quoties in hoc vel illo tempore, numero, genere, persona, *sexto*, quot formas in toto *a, b, c, d*, reperiās. *septimo*, quot formas diversas totis Bibliis. *octavo*, quot denique literæ totis Bibliis, quaque radice existēt.

Quæ quanquam ita sint, tamen censeo, eam Iudæorum Massoram propterea non spernendam, sed curandum sedulo, ut deperditam restituere in quantumcunque possimus. Atque eum in finem vel ipsos quoque Iudæorum nostrorum Doctiores rogavi, ut pro singulari otio suo Amstelodamensi, quod Veneto proximè accedit, ubi jam literæ Iudaicæ deferbuere, tandem aliquando Massoram illam suæ gentis pristinam, quicquid alicubi supersit, in lucem revocare annitantur. Indignum esse tot mille hominum utilissimum etiam gemini seculi laborem intercidere.

Addidi, ut omnes, quoscunq. protinus impressuri sint libros, Talmud autem fere ad dimidium absolutum esse certum est, indicibus quadrigeminis exornare studeant. I. nominum & verborum phrasiumq. Secundo, sententiarum, apophthegmatum, adagio-

rum, & axiomatum 3. Autorum, qui, ubi, qua pagina, lineaque & ex quo loco citatorum. 4. Quæstionum, responſionum, omniumque rerum, & nominum propriorum. Quod ſi fecerint, quanquam deſperẽ, tanto facilius poterimus omnes eorum libros ſcrutari, veluti facile nobis eſt Latinos & Græcos autores inveſtigare beneficio tot indicum: nam horum unicus defectus omnes Iudæos libros ingentis neglectus condemnat. Sed nec nobis chriſtianis Iudaica Maſſora maior illa & minor Bibliis impreſſa ſpernenda eſt, ſed danda opera, ut nobis eam in lucẽ protrahere, magnoque beneficio non modo rem literariam afficere, ſed quod magis eſt, Eccleſiæ noſtræ & chriſtiani- tati hac Bibliorum ſecuritate ſuccurrere queamus. Quod cum non ubique & unicuique ſit facile, indicabo, quid mihi videatur, quomodo nos omnes aliquid conferre queamus.

Sumat alius accentus, alius puncta vocalia, literas denique alius, nam in his tribus tota conſiſtit lingua Ebræa. alij analogiam obſervent, anomaliam alij, & alij Bohlum ſecuti, videant an verum ſit, quod ille maximis laboribus & molimine agitavit, tantam eſſe Accentuum uniformem ſtationem, ut etiam ipſius loci ſignificationis certiffimus index eſſe queat; totumque inde ſenſum S. S. magis quam à punctis vocalibus dependere volebat verum eſſe. Non de nihilo eſt, & plus quoque, quam credatur, ſcio, analogiæ in ſitu accentuum, ſed mihi nondum vacat eam rem unicè inveſtigare, aliis diſtricto.

Vocalium rationem alius inveſtiget, & cum nos hic demus omnium veriſſimam, etiam latini ſermonis & uniuſcuiusque uſu comprobata, nunc vocalium longarum & brevium numerum inveſtiget, & ordinem, niſi hic ſit potior. Quo pertinet quoque Sva ſimplex & compoſitum, dages lene & forte, maſſiq & maqqef, & fatah gnûbà ſeu furto ſublatum annotaſſe. De literis maxima ſit cura, omnis lingua hinc

dependet, punctis & vocalibus, accentibus denique omnibus naturaliter Sacra caret Oratio. additamentum sunt Bibliorum, non essentialis pars, sed Massoretarum, vel quorūcunque inventum, in gratiam liberorum & tironum confectum, ut tanto rectius legerent: senioribus aliquantum, qui linguam perfectè norant, non opus erat hoc adminiculo, quod favebat pueritiæ Literis itaque solis omnia conficiunt Ebraei, Chaldaei, Syri & Arabes, Persæ, Turcæ, Malaici & Mogolici, neque ipsi Æthiopes non aliquando utuntur per totum librum illis figuris, quæ vocalibus carent, hoc est absque punctis scribunt, quale vidisse memini. Tota enim illa punctatio Chaldaica in utroque Targumo est contra naturam Chaldaicæ linguæ veræ, quæ quanquam deperidita esse videatur, & non nisi in sola, si illi, Æthiopicâ superest, tamen si est in æthiopica, apparet manifesto, non esse in chaldaismo vocales longas & breves, non Sva simplex & cōpositum. Quinque vocales tamen habent, et Sva mobile quiescens intelligitur, quemadmodum mobile & quiescens omnibus plane tota christianitate linguis latet, quas tamen nos, præcipue maternam quisque suam, ubi potentiâ longæ & breves vocales, et Sva simplex & mobile, sed subintellectè reperiuntur, celerrime addiscimus: ipsi quoque pueri & infantes minus biennio nobis non advertentibus cuncta nominare, indicare, loqui & explicare discunt. Quocirca nemini hoc mirum videatur in lingua Orientali, quod fit quotidie in maternâ, ipseque fecit, nisi mutus sit, & fecere filii, si pater sit. In chaldaicis Æthiopes habent quinque vocales, easque natura docuit, totidem in Syriacis, totidem in latinis, non pluribus opus erat in Ebraicis, sed inventores distinctionis, pro syllabæ diversitate, longæ et brevis, fecere vel geminavere vocalem, in longâ & brevem, ut longa esset pro longa, brevis pro brevi syllabâ. Quanquam autem eadem syllabæ longæ & brevis ratio naturalis

naturalis fit in omni totius mundi lingua & idiomate, videmus tamen, nullis opus esse geminis vocalibus. *ā* longa & *â* brevi, pro syllaba longa & brevi, quod & de *e, i, o, u*, verum est. Et quod nos in occidente & septentrione omnes habemus, hoc quidam Orientales, præcipuè Armeni habent, qui vocales consonantibus interlerunt, *Æthiopes* adiungunt *Ebræus*, *Chaldæus*, (sed *Iudaicus* ille in *Daniele*, *Esra*, & utroque *Targumo*) *Syrus* & *Arabs*, *Persa*, *Turca*, *Tatarus*, solis literis absq; punctis naturâ usi, vocales tres, quinque aut quindecim ex accidenti adiecere. In principio non sic erat, sed propter duras cervices ignarorum & puerorū, & omnium, qui puerili animo præditi, certè ob teneram ætatem aliquid inveniendum erat, quod memoriam labilem fulciret, & naturalem vocalium sonum quinariū exprimeret. Cumque magistri adhuc accuratiores esse vellent, pro syllabæ longæ aut brevis naturâ, duplicem vocalem invenère, literæque sine vocali, ituræ ad præcedentem vel sequentem vocalem, spatii complendi causa subjecere *Sva*, mobile & quiescens, utrūque stulte cognominatum est. Pro literis gutturalibus cum ipsum *Sva* simplex, syllabam per se non constituit. ut *---* compositum, earumque sonum assumens. Sed hæc omnia pro pueris. Majoribus natū non magis opus erat ulla punctatione, quā nobis in materna lingvâ *Sva* simplex et compositum, mobile & quiescens, vocalis longa & brevis: quorum omnium nihil habemus, & tamen feliciter maternam omnes addiscimus. Legendum ergo absque punctis est toti Orienti, sed hoc non magis illi difficile, quam nobis cum quinque vocalibus. In literis consistit omnis & sola ratio, omnis & sola solidaque scientia, omnis & sola lingua. Hæ consonæ per *Massoram* nostram curandæ sunt diligenter: de qua ad Celeberrimum Virum, Amicum Honorandum, *D. Buxt.* jam scripsimus: & hoc ipso omnibus *Massoræ* summam necessitatē cōmendamus.

CAPVT TERTIVM.

Quod Concordantias exhibeat totas Ebræas Buxtorfii, R. Mardokai Natanis, & Calasianas: exceptis autem nominibus propriis, particulis, verbo קרי aliquot paucis radicibus, formisque, quæ & in illis maioribus defunt, ad tota Biblia pertineat.

PRæter Lexicon & Massoram, Concordantias hic habemus. Et tales erant omnium primò, aut potius vocabantur, cum essent nullo modo tot insignibus aliis donis ditatæ. Lexica sine Concordantiis erant imperfecta, Concordantiæ sine Lexicis.

Utrumque genus hætenus solitarium regnaverat à primis initiis usque ad quatuordecim abhinc annos, à ducentis jam annis & ultra. Multa Lexica conscripta, sed Concordantiis particulatim excerpta. Concord. primæ decennio confectæ, fortè & decennio Galasianæ: anno Venetæ impressæ, anno Frobenianæ, habes 22 annos, at nisi accessissent fere 8. anni Cl. Buxtorfii, nihil solidi haberemus. Hi octo anni 22 additi, 30 annorum spatium has denique Concordantias dedere, sed ducentorum annorum tempora ab initiis effluxere. Sic & Concordantiæ Lexicis utiles sunt, & Lexica Concordantiis. hæ ab illis faciliores, illa ab his plenissimè mutuo gaudent adiumento. Massora autem & illa accedit, suæque perfectissima arithmetica omnia reddit certissima Lexicon pariter & Concordantias, mutuoque ab utriusque aliquid lucis præcipuè à Concordantiis accipit.

Hæ ergo per tota Biblia quamque radicem ducunt: Massora numerat: Lexicon significationem adjicit. Sic Concordantiæ dux & autor, Massora dimensor, Lexicon in officia distribuit. Habemus totum agmen rerum coelestium, verbi divini, campis Palæstinis & Orientalibus aut Ebraicis incedens.

Subtrahe

Subtrahæ Massoræ Lexico, & hoc Concordantiis, manca & mutila erunt omnia & quandiu illud barbarum sæculum duravit, fuerant. Sic nullum sine alterutro esse queat. Et uno opere, admirabili inventionē, triplex ingens labor felicissimè coit.

Lexica inspice, laborem metire, volumina numera, appondera tomos, & miraberis eorum omnium animam in hoc manuali habitare. Massoræ opera si haberemus, si ingentia volumina Tiberiade, Pumbeditæ, Soræ, Babylone, Hierosolymis scripta sub oculis essent, multo magis mirareris omnem eorum animam in hoc opusculo delitescere. Si denique Concordantias reputes sex voluminum & quidem majorum, in hoc ipso opusculo totum haberi maximè mirum sit.

Hoc debemus Typographiæ, quod nulla tempora præstitere. Concordantiæ ergo hic continentur R. Natanis unius voluminis, sed confusæ, dubiæ, incertæ sæpè & falsæ, non rectè ordinatæ, sine Judicio ferè conscriptæ: quanquam non nisi maximas optimo illi debeamus gratias, quas vel hic iterum persolvere malo, quam defraudare Iudæum præmio condigno justæ laudationis. Nam omnino testes illi esse debemus ingentis curæ, animi egregii, impetus felicitis, diligentia magnæ, amoris sinceri erga Dei verbum: & si non promeruit gloriam ingenii & judicii, tamen nec vituperationem laboris promerere apud optimum quenque debet. Ejus est initium, laudandus est hic Iudæus, & eo magis, quod Iudæus, intente, ac diligenter.

Continent præterea quatuor volumina Calasiana, eaque ex centuplâ majore utilitate, quam versionis ibi adjectæ latinæ, quæ non nisi desidii signum & cautela. Hic enim Lexicon habetur, quod ibi deest, & quidem perfectissimum, de quo Calasio nunquam in mentem quicquam venit, neq. Iudæo. Hic Massoræ, quæ ibi deest, ut quicquid Biblia habeat manualia, is in hoc manuali omnem Massoræ parvâ & majorem in operibus Venetis & Basileensibus adjectam circumportet:

portet: de utroque, nec Iudæo quicquam incidit, nec Calasio. Apponderentur hæc duo versioni latinæ adjectæ, & hoc manuale quinq. illis voluminibus præstabit, quantū cælum terræ, globus alter huic. Tandem venit illud admirandum suâ multiplici inventionem opus, *Concordantiæ Ebrææ Buxtorfianæ*, quod nomen omnia comprehendit, omnes lexicographos, quotcunq. reperiās, omnes Massoretas, quotcunque vixere, omnes Cōcordantiarū autores & laboratores. In summa: Omnia Omnia cum dico, excipio illa, quæ in quinq. istis Concordantiarū voluminibus non fuerē: ut sunt nomina propria, particulæ, verbum substantivū, aliquot paucæ radices a nominibus propriis provenientes, formæque plusculæ, & harum loca. Quæ quanquam numero pauca sint, tamen ferē dimidiā partē extantiū multitudine locorū exhibent. Quæ in isto majore volumine continentur, in hoc corpusculū redeimus, in gratiam usūque quotidianum Academiarum, Gymnasiorum et Scholarum, Doctorum, studiosorum & tyronum. Et nunc demum mihi gratulari possum, evixisse illum diem, quō id, quod ante hos novem annos optavi, cum omnes defugerint laborem, aut quindecuplū illum usum non perspexerint, ipse non solū videre potuerim confectum, sed &, cum nemo alius voluerit, ego id effecerim.

Nulla sit gloria, dummodo sit magnus libelli usus, dummodo posthæc Ebræam linguam & Biblia non timeamus, dummodo tot operas, tot labores, tot annorū molimina unā cum Biblis circumferre queamus.

Incumbant posthæc peregrinationes, incumbant vel exilia, hic liber loco patriæ, & quietis. Sit paupertas gravis, omnes mundi opes hic unus liber aut spernere jubet, aut compensat. Hic honorum apex & culmen, hic claritatis omnis fama, hic divitiarum omnis cumulus, hic amicorum certissimus est Deus. Nusquam melius instructus studiosus peregrinetur, quam Bibliis & Concordantiarum, & Massorarum, Lexicorumque

rumque & Grammaticorum omnium manuali. Hi sunt primi libri, & si necesse sit, sint soli, et si bibliothecae vendendae sint, hic maneat. Propterea in folio, quarto, octavo, & duodecimo svademus ubique imprimi, ut ubique haberi exemplarium myriades, ut ubique studiosis in manus dari, ut Theologis, Ictis, qui deum ita amant, ut & verbum eius scrutari velint, quorum plurimi supersunt, ut Medicis, quibus & ipsis salus aeterna sanitate corporis magis est necessaria, omnium ordinum Facultatumq. eruditis communicari queant: ut omnium Bibliorum editionibus compingi, & formis manualibus conferri, & circumferri queant, cum nunc sit ebraizandi tempus. Sic enim existimo, hoc unico libro faciliorem esse redditam linguam Orientalem, quam unquam fuerit. Quod meum Judicium immediate resultat ex tanto in unum libellum congesto acervo quindecupli usus, post ducentos demum annos in nostrorum temporum felicitatem mirabili Deo providentia delatum. Si quispiam aspiciat externam quantitatem libelli, vix fieri posse credat, quod tamen in oculos incurrit. Ita mirum est, solam & unicam istam linguam Ebraeam, & consequenter sacram Orientalem, reddi hoc unico libello faciliorem, quam Latinam Graecamve. Faciliior est, quia simplicior, quia tenore suum etiam in anomalia observat, quia paucissimis praecipis, quia aeternis regulis, quia unis bibliis, uno denique manuali, continetur. Certat jam sua facilitate non cum ipsis lingvis eruditis, sed vulgaribus. certat, & facilitate sua quamcunque scientiam & artes longe superat. Quid potest esse difficile, quod tam parvo libello comprehenditur, quod futurum quoque est minus, quando loca tantisper omittentur, nunc vel olim, cum numeri ingentem & maximum in hoc libello locum occupent. & adhuc minus, si etiam Latinae omittantur significationes, cum latino indice, & sola Ebraica relinquantur, cum indice Ebraico. Qui cum Eruditis necessarius non

non fit, sed in gratiam tyronum adjectus, qui nesciant
 radices investigare, quod solum & unicum hic index
 præstat, idq. necessarium docto non fit, ergo & illo om-
 misso, tum demum simplicissime videbitur lingua E-
 bræa, quando omnia illa involucra detracta fuerint,
 quibus adhuc magna apparet. Nunc est studendum,
 nunc animo hilari vertendus Codex; nunc pede libe-
 ro præ gaudio pulsanda tellus, quod tandem aliquan-
 do omnis larva rei divinæ detracta sit. Cui nihil aliud
 optandum sit, quam ut in Chaldaicis tale aliquod
 opusculum habeamus, tale quid in Syriacis, & in Avi-
 cennam tale; vel si hoc est nimis impotenter optasse,
 in Timurum. Si ea quoque fors accedat, ut Cl. Cele-
 berrimusque Buxtorfius de novo edere velit Con-
 cordantias majores, aut has minores, seu manuales,
 tum & plures eius usus & etiam hujus futuri sunt. In-
 terea cum tota lingua Ebræa hic contineatur, & tota
 illa ad omnes Rabbinos, totum Talmud novendecim
 voluminum, totum Targum s. Chaldaicam Inter-
 pretationem, tota Biblia Syriaca, tota Arabica, am-
 bos Samariticos pentatevchos faciat, ad ipsum quo-
 que Algor-anum intelligendum multum conferat, &
 plurimis in locis vice lexici esse queat, Æthiopicam
 quoque, si non maxima parte, at dimidia ferè ex-
 hibeat, quæ omnia hoc parvo & minimo libello con-
 tinere consideret, non potest, quin amens sit, si fa-
 teatur, hoc invento lingvas Orient. recuperare splen-
 dorem suum, & dignitatem, recuperare gloriam,
 omnibus nunc præeminere, cum scientias lingvasque
 omnes & artes multimodis superent. Sic trium-
 phant, & ego lætus sum illorū nomine, illis gratulor,
 mihi gaudeo, gratulorque omnibus eruditis, qui
 hodie vivunt, qui antequam moriantur, hunc illum
 omni auro contrā æstimandum thesaurum perspicere
 aut duntaxat aspicere possint ante mortem.

CAPVT QVARTVM:

Quod exhibeat brevissimum compendium per-
docendi Biblia Ebraica tota, et parvo tēporis spacio.

HActenus mihi præivit, & facem præbuit Sum-
mum illud nostrorum temporum lumen Cl.
Buxtorfius, qui, ut ex præfatione eius dilucidâ ele-
gantissimæque & reconditæ scientiæ apparet, hos
tres præcedentes usus annotavit, & dilucidius diffudit,
quo ego lectorem meum remitto, optoq. illā potius
quam meam dissertationem legi. Nunc in tanto
tamque vasto mari ipse vela contrahit, tanto majore
& ita instructa navi in altum profectus, & me sequi
facilem elicit. Deferit me ille tantus nauta, & ani-
mum habere erectum jubet, inireq. viam, non quam
invenerim, sed quam mihi faciendam putem. Sic un-
dique in alto fluctibus circumdatus, & temeritatem
meam accusarem, & portum etiam majore periculo,
quam quo me secunda adhuc dum aura provocat, &
evehit, repeterem, nisi jam tricies præsentia numina
itineribus secundis sensissem. Ergo provehicertum
est, regredi turpe, & aura protinus favet, et animus
ipsis quoque periculis crescit, & portum animo præ-
cipio, & alteriusdiei hujusque iter superesse mihi
persuadeo, fociis affirmo. Quisquis voluerit, invocato
mecum numine, cum in initio itineris sumus, Deo re-
lictî, nostræ virtuti & vigilantiaæ confisi, in suscepta
navigatione pergamus, cogitemusque portum tanto
gratiorem, quo plures fluctus everberando, aut tem-
pestates pervadendo, periculaque & mortem sæpius
viderimus. Et tranquillum hoc est mare, mediterraneum
est, quod de mense Majo, Junio, Julio, quibus
nunc navigamus, ubique portum suis aquis præbet.

Primus ergo, quem primi excogitavimus, usus est
etiam hujus manualis, non solum Concordantiarum
majorum,

majorum, ut brevissimo compendio hoc perdoceri Biblia Ebraica a capite ad calcem possint. Docendi mihi hic quidam lectores sunt, qui ipsi non didicerunt ab aliis, aut planè non didicerunt Orientalem hanc linguam, si qui forte tales huc incidant. Sequuntur præceptores Scholarum omnes, Gymnasiorumque & Academiarum Professores, privatique præceptores, parentes erga filios ipsi quoque adhibent hunc modum, ut primo Compendium Ebraicum Cl. & Celeberrimi Buxtorfii, auctoris nostri, qui solus omnia occupavit, aut Horologium Schickardi, aut Epitomes Hassenrefferi, Dieu, aut Weigarmeieri, vel canones diversorum, ubi Rosselij sunt præcipui, aut Grammaticas Erpenij, Trestij, Bohlij, nam veteriores rude donati sunt, aut suas dent ediscendas tironibus, studiosisque. Quantum ad me, cerè ante hos sedecim annos Compendium Cl. Buxtorfii religiose memoriæ tradidi Sedecim lectionibus & pensis, quantumcunque est, nulla planè voce omissa, citationibus Biblicis recitatis, usque ad ultimam vocem reddidi, & repetii, non quod hæc pensa præceptor meus Gymnasij Berlinensis Conrector, Vir Doctissimus, *Constantinus Bercovius*, præmaturâ morte omnibus Berlinatibus ereptus, æternum omnibus probis discipulis desiderium, tantum mihi injungeret, fuisset enim inhumanum, neque e à me præstari potuisset, si julius fuisset: cum verò octo mihi lineas ediscendas poneret, ego octo folia ediscebam, ut meminisse queam, eum auditione tam prolixa aliquando fatigatum, quod semel undecim folia recenserem, 22 paginas, quas triduo didiceram, præter lectiones scholasticas; nam bis de septimana privatim bihorio me instituebat, ut negaret, eam solam diligentiam Ebræis impendi debere, usus argumento jucundo, neque enim mihi cum nostris ancillis Ebraicè loquendum esse domi. Sic didici totum, & repetii totum, quod mihi explicabat, et deinde non privatim modo,

modo, sed in primâ classe, ubi Ebraicum Psalterium ad analyfin Grammaticam revocabat, diligenter me exercebat. Veni postea in Academiam Wittebergensem, ubi sub Incomparabili suo seculo tota Germaniâ, excepto unico Buxtorfio, Orientalis literaturæ præfide, Martino Trostio, primo statim anno Grammaticas eius tres, Ebræam, Chaldæam, Syramque, & Arabicam Erpenij, dein Genesin, & totum Danielem, Marcum Syriace, & ducenta proverbia Erpenii audiui, diligenterque multa excepi, ut omnia illa mea excepta si in unum locum essent coniecta, vix decem valde bonis voluminibus in 4, qua formâ semper usus sum, compingi possent, quæ omnia maximo meo damno à me absunt, nescioque an in Germania supersint.

Neminem tota Academia intra trecentos ferme eodem tempore condiscipulos ferventiorum aliqui aiebant, neminem fidelius omnia Cl. Trostij doctrinarum pondera excipere & consignare: meminique à me vel Theologiæ Doctores communicationem eorum diligenter rogasse. Sed quo me refert præteritorum temporum, diligentiaque pristina, & valde intermortuæ memoria! non equidem laudis causâ, sed ut lector benignus sciat, me in his studiis veteranum esse, licet nondum pro tanto tempore digni quippiam præstiterim. Et ne nunc quidem magna præsto, sed scilicet his legibus nunc vivo, ut non mihi cantare velim, sed rescindere & recidere omnes ambages publicas in studiis Orientalibus, quorum laborum omnium hic est primus, qui, ut omnibus meis, opto, plus utilitatis quam ostentationis afferat.

Iam ergo sedecim anni elapsi sunt, à quo longo tempore nihil aliud præstare potui, quam ut aliquantillum discerem Orientalis literaturæ.

Neque enim opus est, ut dicar aliis parum nosse; ipse ego novi, quo pede & modo metire mea verum sit. Et gaudeo, hodiernam juventutem compendi-

osius ductum iri. Quamcunque n. fervidus eram, quod partim naturæ, sed magis tum ætatis erat, quinquennium tamen elabebatur, antequam alios docere auderem, quod primo omnium in illa mihi matris instar Academiâ contigit Anno 1633, quando festo Michaelis Magisterij gradu meo præceptore Cl. Trostio cum quibuldam alijs condecorabar: quo gradu proxime instante, jam tum quidam studiosi meæ fidebant institutioni.

Quæ ubi considero, videor mihi hanc semper causam invenisse tardissimorum in Orientalibus perfectuum, ut si liceat aperte, quæ sentiam dicere, quod utique facio, sine ullarum nationum præjudicio, & præfiscini à me dicitur, solam Germaniam ferventer excoluisse hæc studia, quam omnes Europææ Christianæ nationes simul sumtæ non transcendant. In Italia quicquid factum, magis Iudæis tribuendum est, quam christianis proximū hoc Belgiū, quod Arabicæ literaturæ post Italiam proximè accedet, Germaniā verò longissimè relinquit, ut quæ longiori, quam ullo punico, graviorique bello vastatur, spoliatur, igne atque incendiis quotidie, proh dolor o dolor! funditus diripitur et exuritur, nec semel mori permittitur, sed articulatim & quotidie lancinatur.

Vbi alterum accedit, quod Arabica Persicaq; & Syriaca, Iudaicaq; Manuscripta & monumenta eo penetrare non possint. Neq; enim solâ Indiarū Orientaliū mercaturâ incitarentur ad hæc studia, sed & amore pulcherrimæ rei, scientiæque eminentissimæ. Multum tamen his postremis quinquaginta annis tota christianitate factum est in Orientalibus, præterquam, quod pudendum, tota Angliâ & Dania, Poloniaque: quibus tribus regnis ne in tantum quidem potuit amor verbi divini prævaluisse perpotationibus, commissionibusque & vestium luxui, aut ædificiorum insanix, ut una S. S. Biblia Ebræa semel imprimerent. Sueciam & Ungariam, Scotiamque, Hibernia,

& Hiberniam, excusare debeo, & libenter facio, quod illa quidem regna aut à feliciore ingeniorum culti hactenus remota, aut bello contra Turcas occupata aut, philosophiæ dedita, aut pauperie oppressa, multisque aliis fit impedita difficultatibus.

Ipsam quoque illud potentissimum Hispaniarum regnum non nisi unica Biblia Complutensia in honorem suum, & amoris divini signum citare potest.

Nam quæ Regia dicta sunt, Belgio debemus. Et Gallica plus quam regia tandem post tot annos prodire, & jam omnem ferè expectationem lassant.

Quanquam aliquot alias editiones potentissimæ Galliæ dederint. Sed hoc non anxie perstringemus, cum christianis geminum Bibliorum compendiū sit, à nobis & Iudæis, qui diligentissimè impressere, hodieque recidunt Biblia, Qui cæci homines quam nostras editiones timeant, & non nisi necessitate coacti, cœmant, timidi christianorum perfidiæ, quam si justè de nobis alias, hic minime certè timere habeant, nobis quoque laborant, ut geminis editionibus Iudæorum, quorum hic nullus nobis est, tanquam perfidorum, ut in omnibus aliis timor vel præsumptio; dein & nostris, quam nostro bono illi spernunt, cum, si amarent, cariora futura essent, gaudeamus. Unde factum, ut Ebræa Biblia in octavo pro sesqui Ioachimico comparari queant, et Deo sit laus, ubique atque ubique exemplaria Bibliorum vili haberi pretio possint.

Ergo hodiè in Germania ubique certatur de autore Grammaticæ, & in scholis ut plurimum adhuc obtinet Cl. Buxt. compendium, id quod tamen, quam primum scholam relinquerem, & in Academiis usq; in hoc Belgio versarer, nunquam mihi postea inspectum, nisi quamdiu publice illud in istâ florentissima Academia Trajectina, more jam Cl. Theologorum, et consilio usus, de novo docere cœpi, & per sesquiannum ter vel quater explicavi. Tum in

scholis credidi, edidici, nunc judicare cœpi. Sed nolo hic omnia recensere, quæ circa methodum docendi varia in variis autoribus vidi, persuadeatque sibi Benevolus & Humanissimus Lector, neminem alium plures terras emetientem in ista diligentius intentum fuisse. Non mihi testimonio opus est, neque hoc quæro, neque meum valeat, si eo afferatur, sed quia in Germania pluribus locis, in Borussia, Suecia, Dania, hoc Belgio, Anglia, Galliisve vixi, ubique fere omnium & singulares quorundam mores docendi novi. Et prostant libri plurimi, ubi de ratione suâ vel aliorum, laude vel vituperio, quidam loquuntur, alii libera relinquunt omnia, suos mores exponunt, quos & quidam secrete habent, tanto majorem institutionis laudem captantes. Mihi non est propositum, hic aliquid mei laudare, cum, quomodo docui, eô nolui, coactus, non voluntate, ut minimè omnium meos hic mores recensere queam, nedum laudare, & commendare aliis.

Uti nec aliorum culpo rationes, quas mihi reddere nemo tenetur. Sed hoc, quod nunquam potui facere, laudare debeo, & dicere, nullum esse perfectiorem, facilioremque modum docendi, quam per hoc manuale. Atque id tribus de causis. *Primo* ratione Bibliorum, quæ hic semel & integrè perdoceri quoque semestri vel trimestri licet; *Secundo*, ratione Lexici, quod unâ pertractatur, *Tertio*, ratione Grammatices, quæ & brevissima, & hinc desumpta, & mediis Bibliis Lexicove est immista. De singulis amplius aliquanto, ut mens mea, si se non possit satis benè & dilucide explicare illis certe aliis verbis studeat, cum loquendum sit. non ut loquaris eleganter, sed ut intelligaris, velimque eradicatam omnem literam, quæ non sequatur raptum mentis, sed eam sequi faciat. Primum est, quod dixi, Ebr. Biblia hætenus in nulla Academiâ docebantur publice, ita ut absolverentur. Possim & autem facere sponfionem,

inter omnes totius Europæ Professores Orientalis Literaturæ, ab ipsis Ebraici cultus initiis ad, nostra tempora, non fuisse decem, qui integra publicè prælegissent, non quinquaginta, qui suis privatim absolvisent, cum interim quingenti ferè Professores aut Præceptores in Academiis, Gymnasiis & in scholis fuerint, qui summâ suâ cum laude & plurimi cū discipulorum profectu pro istis temporibus magno docuerint. Credamque, nunquam totâ christianitate publicè prælectionibus absoluta: totoque illo tempore, quo in Belgio eruditio cœpit, & Academiæ instituta, vix decies integra esse perdocta, nec Etymologicâ analyfi, nec Syntacticâ. Et miramur nostram ignorantiam?

Libri quoque milleni ubique impressi nuper contemni magis quam deesse cepere. Nisi quod optimorum maxima pars publicis Bibliothecis continetur: & si unquam fuit pro Orientalibus seculum, jam à quinquaginta annis strenuè inceptum est, & sola Italia mille ingentia opera edidit, edit, & prodet plura majoraque. Redeamus à librorum ratione ad docendi modum. Biblia tota posthac perdocenda sunt quotannis bis vel ter, & si fieri potest, quater. Hoc autem volo fieri in isto manuali, non in textu eorum. Duo quippe sunt, quæ discimus in Bibliis: singulas voces, & conjunctas. Singulas omnes Etymologia, conjunctas Syntaxis tradit.

Hæ duæ partes male confusæ, aut conjunctæ, & carptim tractatæ. Hoc natura non docet, quæ gradatim ab imis ad summa ascendit. Postquam lectionem docuerit, & Orthographiam totam absolverit, quæ hic eó diligentius est inculcanda, quod plane cum Ebraicis & Chaldaicis in Syriacis & Arabicis diversa sit, (quomodo velim, semper conjungi, nam Chaldæa hic diversas non habet literas) tum jubeat ediscere omnes tabulas, quæcunque hic sunt in Etymologia præpositæ. De quibus hoc notandum, stultè

tè in quibudam libris regulas adiungi, earum rerum, quæ jam ex ipsis tabulis conspiciuntur, quod fieri non oportebat, sed eæ res annotari, quæ in tabellis non possunt conspiciendæ dari, sed ab illis recedunt.

Tabulæ enim verbositati & prolixitati inventæ sunt remedium. Sed stultus tamen is fuerit præceptor, qui solum ediscendas iubeat, & usum cujusque non diligentissimè prius, aut statim una inculcet.

Nam quo diligentior causas & rationes, cum omnia suas habeant, adjecerit, ut discipulus non credat res, sed mente comprehendat, ratione concipiat, & ex intellectu demum assentiatur, ac veluti manu contingat, tanto minus habet in analysi totius hujus manualis, cum Grammaticè procedat, quod agat: & erit res dimidia factu, quo melius intelligat discipulus, quid sciat, quid discat, quare sic et sic se habeat. detque operam præceptor, ut plurima ex lingua materna, quacunque illâ aut Romana Græcave, (cum sit Orientalium & occidentalium quoque eadem natura, sed à paucis tradita, quia non observata) discipulo certe notissimâ, pro lingua hac Orientali similia, exempla que, ubi fieri possit, alleget. Præcipuè paradigma diligenter doceat, & quod in eo hæc sint observanda. 1. quot insimul literæ 2. quæ radicales & serviles. 3. quo ordine, 4. ad quam stet accentus. 5. quæ vocales. 6. quot consonæ cum vel sine sua. idq; in omni genere, persona, numero, tempore, modo.

Ante omnia semper in Etymologia puerum attendere jubeat ad hæc tria. literas, vocales, & accentus locum, quorum unico solum omnes tonici repræsentantur, formas & nomina statim in Orthographiâ discat: nisi quod tres vel quatuor scire reges illos vel regiones debeat. Et mutationem literarum omnem explicet, vocalium, et accentuum in loco mutationem. quæ docui notis Anglicanis ad P. Martinii Grammaticam Ebræam Anglicè hic recusam.

Namque, quod ex nullâ hæctenus edita Gramma-

ricâ patet, quicquid unquam in officium literarum incidit, non sunt illæ vocatæ semper-radicales, sed solæ illæ aliquando-serviles משה וכלב אתי, hæ undecim solæ literæ in tota Etymologia occurrunt, in nominum & verborum officiis solæ hæ serviles tractantur, nisi quod ex semper-radicalibus solæ literæ ד & ט pro ת vicariæ occurrant, reliquæ omnes literæ semper-radicales nullum hic officium in Etymologia præstant & propterea nunquam in regulam ullam incidant, præterquam tria 1. quod radicem omnes constituent, et 2. quod geminarū prior, ut nun, schemata semper, & cum vocali sæpè abjiciatur et compensetur per Dages forte. 3. quod Quiescentes alternent. Quæ res metaphysicæ speculationes non sunt. Nam si considerare literas, sit metaphysicum agere, quod tamen valde absurdum à philosopho diceretur, tum neque Alphabetum tractandum esset, adeoque nulla lingua disci, quando nulla queat absque literis comprehendendi. Imo ex eò perspicitur simplicitas, divinitasq; linguæ Orientalis. quod tota Etymologia 3. literis radicibus, & 11. servilibus absolvi, quindecim punctis, et quinq; accentibus perfectissimè tradi possit; quod nullæ aliæ linguæ occidentales permiserint.

Quod si autem plurimi negent fieri posse, maximè effascinati præteritorum Grammaticorum prolixitate, ambagibus, divisionibus, distinctionibus & subdivisionibus, centenis regulis & millenis notis, & quicquid aliud omnes Etymologias prolixas fecit, inspiciant nunc hunc libellum, cui ego acceptum refero, quod observare potuerim eam simplicitatem linguæ Orient. qualem ante me pauci tradidère, sed quorum multi videri volebant eò meliores Grammatici, quo prolixiores, diffusiores, pluresq; definitiones, asteriscos, cruces, notas, annotationes, scholia & commentationes adjecissent. Brevissimi qui sunt, si fuerunt optimi, & longi omnes ex hoc manuali possunt dijudicari. apparabitque verum esse, quod jam

ante triennium in Dissertatione mea de scribendo Lexico Arabico-Latino dixi, literis et punctis posse totam lingua non simplicissimè modo, sed et sufficentissimè absolvi, quibus in Ebræis accedant accentus. Quindecim illa puncta, sunt quinque vocales longæ, & quinque breves, & quinque brevissimæ, & unum punctum in ventre literarum, quod nunc dages forte vel lene, nunc massiq vocatur. Quinque necessarii accentus, munach, quem in Grāmaticis loco omnium tonicorum adhibemus, fillûq, Arnach, Saqêf qathôn & Rbia. His omnibus complemento adijciatur meteg, maqqaf, & sof fasuq *finis versus*.

Rogoque hic et obtestor Cl. Professores, Præceptores, Doctores, Magistros, ut totam totorum Bibliorum Etymologiam, quæ illis hoc libello offertur, quam nullibi totam viderunt, nisi in Concordantiis majoribus, hic contineri discipulis sæpè inculcent, neque prius Syntaxin aggrediantur, quam ubi semel prefectissimè omnium literarum, vocalium & accentuum tonicorū rationem Etymologicam reddere queant. Sic itaque, quod primum fuerat, Biblia hic tironibus & doctoribus tota dari sciunt; & quod si totum hunc catalogum perdocuerint, jam tota Biblia edocuisse constat. Ergo hæc omnia, etiam si ætatem nostram non spatio senectutis, sed adolescentiæ tempore metiamur, propter ordinem, rationem & modum, ita brevissima reddita sunt & facillima, ut abundè multi ad docendum etiam juvenes apti esse queant. Neque enim ordo is qui in hoc libello, unquam à præceptoribus in docendo est observatus, neque ratio, neque modus. Quæ tria mirum quam omnia immutent, ex difficillimis in facillima; & non observata etiam facillima destituant, & destituta ordine & ratione, adde & modo fiant difficillima.

Antea enim sumebatur liber Biblicus. Et ibi dissidentes fuere sententiæ. Usatissimus mos est, et quæ adhuc contrā melius sentientes vulgo observatur, prælegere

prælegere Psalmos, contra quos insurrexit Cl. Erpenius, & propter ob styli facilitatem, quæ naturaliter est in Historicis, & multas alias rationes, duos libros Samuelis edidit, eosque doctoribus commendavit, quem rectè plurimi secuti sunt. Meus Præceptor Cl. Trostius malebat Genesin, eamque in hunc usum ediderat. Eius discipulus M. Gesius Rostochii pro suo docendi exercitio Hoseam prophetam ediderat: alii Proverbia & planè Iobum docere, veluti qui difficillima didicissent, jam facilliora & facillima nossent. Quod quidem verum, si fuisset in Indicem redactus ille Iobus.

Pro Psalterio, Scheræus Lipsiæ, in 4, & Tossanus Basileæ in 12. et plures alii laborarunt, & bene, & tum non sine ulu, quia totæ Concordantiæ tales, quales nunc ferè quatuordecim annis prostant, non erant compositæ. At postquam illæ sic redactæ in ordinem, ut minimus hic liber suâ mole parva, tota contineat Biblia, non est committendum, ut spreto Excellentissimi nostri auctoris, Celeberrimi illius Buxtorfii divino invento, laboreque septenni, consulam adhuc sequi aliquam methodum malimus, quam certam, compendiosissimamque, & filum ariadnæum relinquere, ingressuri in labyrinthum sine hoc inextricabilem. Ergo si hunc naturalem ordinem aspicias Grammaticum, & dein ad Biblia venias, ubi omnes illæ formæ sunt confusæ, quia in textu aliter esse nequeat, videbuntur tibi scopæ esse ibi dissolutæ, & de industria dispersæ formæ, ut sexies anomalia aliqua occurrat, antequâ in posteriori quodam loco analogicam reperiās. Hic autem analogica præcedit, anomala sequitur, & primo simplex, tum composita forma datur. Singularis antea, postea dualis & pluralis. Ut diviniior methodus dari nequiverit, nisi quod Grammatica illa quoque ad Etymologiæ & Analyseos facilitatem majorem mutanda erat.

Alterum et Tertium erat Lexicon & Grammatica.
Lexicographorum

Lexicographorum omnium labores sunt utilissimi, suoque tempore non magis valuisse debuerunt, postquam scilicet ultimus nunc ille labor est impositus.

Olim fuit, cum quærentibus à me consilium compendiosissimum docendi linguam Ebræam darem, tunc cum nondum de Concordantiis inaudieram, ut quam primum docuissent Grammatices primas partes Orthographiam & Etymologiam, deinde loco libri cujusdam Biblici Lexicon aliquod majus, qualia plura extant, perdocerent. Lexici perdocendi causæ erant geminæ. Prima, ordo ille Grammaticus, qui in Bibliis non reperitur, sed Lexicis observatur omnibus. Secunda, quod in nullo libro Biblico omnes radices & totidem exempla cuiusque reperire detur quapropter commendabam S. Pagnini maius. Obfuit consilio, exemplarium paucitas pro centupla studiosorum & discentium majore proportionem: & caritas major, pro eorundem communiore paupertate. At postquam ante decem annos Concordantias cepi nosse Wittebergæ, tum Ibidem, & Lugduni ante octennium, observavi docendi methodum eam, totâ Genesi in indicem relatâ, & juxta indicem citò & feliciter absolvi.

Ideoque jam tum de hoc manuali fui sollicitus, meminique egisse cum Bibliopola hic Amstelodami pariter & Leidæ, sed tum non obtinui, & cura itineris Orientalis me etiam divertebat, cum viderem lentiores processus, aut initia. Nunc gaudeo, quod loco Pagnini majoris Lexici, (nam Epitome huic consilio, ut omnes, nihil prodest, ut mirer, quare ex majoribus epitomes fecerint,) hoc manuale illa impedimenta & obstacula tollat. Nam & plurima, & quocunque tirones, totidem exemplaria haberi possunt, & non caro vendetur, & quod tertium est, portatile, itaque compendiosum est, ut Bibliorum omnibus editionibus, minoribus quoque compingi possit. Et quod plus est, plura continet, quam
maximum

maximum illud Pagnini, cum omnia possideat, quanta nullum, & quanta ne quidem junctim omnia. Novi autem pluri morum perspicacissimorum virorum pro lingua Romanâ & Græca inter alia hoc consilium quoque fuisse, ut Lexica linguæ illius diligenter repeterent, & quotidie horam illis tribuerent, vel bihorium quod cum non malum sit pro istâ utraque, quare in hac linguâ negligendum sit? Ergo dum Biblia perdocentur tota, perdocetur unâ totum perfectissimumque Lexicum Ebræum.

Ipsaque Grammatica nunc totis Bibliis mista, totique lexico, & Lexicon Bibliis & Grammaticæ, Grammaticam denique & Lexica habent Biblia non potestate, ut in contextu, sed actu veluti hōc ordine. Et alterum observandum hic est, quod impedimenti multum attulit studio Orientali, quod nihil hic sit Syntaxeos mistum Etymologiæ, nihilque Etymologiæ relictum.

Vidi hoc in omnibus Grammaticis, ut multa præcepta habeant in Etymologia, quæ si inspicias, pertineant ad Syntaxin, & vice versâ multa ad Syntaxin referant plurimi, non dico omnes, quæ sint Etymologiæ. Quem posteriorem multo gravissimum errorem commisit præcipue meus Præceptor Tröstius, unico falso inductus principio, quod in forma non absoluta sed constructa illa exempla sint. Quasi non duo sint, forma constructa & constructio, cum nec constructa forma faciat constructionem, & sæpe fiat constructio non mutatâ forma. Eodem modo, quemadmodum Logicam rectè quidem diviserint illam inferentem (qua ordinans non est inclusa sed ab illâ diversa est) in partem formalem & materialem, omnes logici crassissimum errorem cōmiserunt, confundentes præcepta materialia formalibus, quæ diligenter erant distinguenda, cum ut formalia malè confuderis cum materialibus, & in parte materiali tractes, ita pessimè materialia proponas in formali. Id quod

quod præstantissimè correxit et distinxit Cl. Frater Iohannes Ravius Logica suâ Novissima. Idem error *Amethodias* commissus est libellis Grammaticis, nam præcepere in formali Grammatices parte, quæ est Etymologia, de Syntaxi, seu materia sermonis conjuncti, & invicem. Hoc itaque manuali semel docendo absoluto, Præceptor absolverit Biblia, Lexicon Ebræo-Chaldæum, Grammaticæve Ebræo-Chaldææ Orthographiam & Etymologiam, quarum posterior hæctenus nunquam integrè tradita et docta est, licet non negem, fuisse doctos, qui sciverint & sciant, sed extare in libris integram nego & pernego: tantoque magis idem de Syntaxi dico, ubi affirmo, ne hodie quidem perfectam totamque Bibliorum Syntaxin sciri in præceptis Grammaticis: licet non negem, esse quosdam, qui sciant, sed quam non in regram ex præceptis hauserint, sed propriis met observationibus, longâque Bibliorum & continuâ diligentique & accuratâ lectione.

Et hæc est altera pars uti Grammatices illa præcipua, ita diligenter perquirenda, tradendaque, sed quæ nunquam integra scietur, antequam Concordantiæ majores Buxtorfianæ fuerint recto modo compositæ, non juxta Alphabeti rationem, quæ valebat pro Etymologiâ, sed pro Syntaxi, Syntacticus præceptorum ordo est observandus in radicibus, quemadmodum Etymologicus ordo in manualibus.

Et quemadmodum dixi, distingvenda esse tempora Etymologias & Syntaxeos, ita & ordo. Pro illâ erit ordo Alphabeticus hujus manualis, pro hac est ordo Bibliorum, & textus, ubi non debemus tractare analysin Etymologicam, sed eam in maximis & minimis præscire, uti in Etymologia non erit Syntaxeos habenda cura, neque textus Biblici: Et tum demum majora, meliora & veriora discemus Orientalis literaturæ, ipsaque Biblia oculis Ebræis aspiciemus, cum hodie etiam in Academiis oculis solum

tyronum percurramus & evolvamur. Et mehercle mirum non sit, cum ante hunc librum non potuerint esse facilia Biblia Ebræa, nunc autem beneficio hujus, et docendi discendiq; methodi, lusus, virilis tamen, non puerilis sit. Prosodiam quod attinet, quarum in Bibliis occurrit carminis in Psalmis, Iobo, Proverbiis, alibique, omne istud continetur spondeo, jambo, trochæo, pyrrichio, hoc est, syllaba longâ & brevi, quâ Cl. Gomarus in Lyrâ Davidicâ satis clare demonstravit, & noster Cl. Buxt. in Grammaticâ.

Dactylos itaque oriens totus & occidens hodie nescit, quanquam dari possit carmen dactylicum, sed nostris linguis non admodum arridens, & nimis desultorium. Quale præceptor meus in latinis, poëtique Germanica vir Celeberrimus & judiciosissimus Augustus Buchnerus reperit & invenit. Quanquam gravitas non Germana solum sed totius Occidentis, neq; hodiernæ Italiæ, ubi durante Imperio Romano erat carmen heroicum, neque Græciæ, cujus flore & hoc carmen floruit, neque alius gentis Europææ, sic neque tota Asia & Africa admittit, sed spondaico Iambicoque genere, veluti naturali ductu magis trahuntur. Quó referenda sunt, uti apparet clarissimè, omnia omnino exēpla Ebræa Cl. Gomari, licet alicubi dactylica misceri videantur, non tamen talia sunt; & multa isto quoque libro trahi potius quam duci apparet. Suffecerint præcepta Cl. Buxtorfij & abunde.

Non quidem hic cura illa superflua est, sed nimia, cum Sytaxin nondum perfectè elaboratam habueris. Interim, ut majorem Syntaxeos curam habere possis, quisquis es, ne expectes, dum veræ majores Concordantiæ prodeant, sed prostātes majores statim emes.

Ergo omnem præteritorum temporum docendi ordinem Biblicum, tanquam diffusum, ambagiosum, difficilem, incertum, & longum posthac relinquendum, & hunc sequendum esse judico.

Cumque satis jam dixerim de modo docendi vario,

rio, de variis methodis autoribusq; Grammaticis, & sententiis diversis libri Biblici tractandi, ergo concludo id, quod semper dieo, ac dicam, nullus liber excerptendus est. Hoc manuali præstatur, ut trimestri spatio Bibliorum Etymologica analysi tota absolvi queat, & reddi ratio literarum omnium. vocalium & accentuum. Repetoque, hoc absoluto manuali, tota postea Biblia, ordine textus absolvenda esse. Et tantum de ipso demum genere docendi, quo sit usus noster perfectus et conscientiosus magister, dicere debui. Nunc temeritas nostra procedet, & mores etiam doctori conabitur dare, & assignabit officia, & virtutes, sed strictim. Præfari mihi tamen liceat, non ad Professores Academiarum hanc meam curam pertinere, quos docere vel non videtur, aut non opus est, vel non licet: quos vel magistros, si meliora monstrare non invident, & libentissimè audiero, sed ad Germanos meos pertinet, & privatos multos, plures tamen scholarum, Gymnasiorumque præceptores & professores: qui ut libentius audiunt, ita & diutius, ubi non rectè informati, obfistunt.

Sit ergo nobis non præceptor modo, sed & professor, & in universum omnis, qui Ebræa præceperit, & quem instituimus, Conscientiosus vir, et didaxeos peritus; amorisque erga discipulos plenus. Id non eo tantum, ut liceat solis his studiis conscientiam advocare, omnibus autem reliquis negligenter habere, cum periculosissimum ipsi sic dederimus præceptum moresq; Academiis, sed quod præcipua hic, & de novo advocanda, quo major contentus, vel timor, pavor, metus, tremorque hanc linguam Orientalem occupat & præcludit. quod si omnes magistri conscientiam sartam tectam habere velle præsumantur, hic etiam studeant. Etenim in reliquis linguis & artibus plura adminicula sunt, at hic pauciora juventuti.

In jis communis ubique tractatio, facilitatis argumentum est. Hic trepidant magistri, & terrent.

Nunc

Nunc non quidem ipsi trepidaverint, quibus iudicium dictet, non esse protinus difficilem, dum non terreant posthâc. Scio enim & prævideo, non facile credi posse, tantum facilitatis esse, beneficio hujus manualis, in lingua Orientali Ebræa, Chaldæa, Syra, Arabica, quanta in occidentali nulla: quod homines vix sibi persuadere poterūt, heri adhuc incubuisse nebulas densissimas præceptæ difficultatis sacrosanctæ lingvæ Orientalis, hodie *Apo mechanês* de subito, unū radium alicujus nondum clari solis nebulas omnes dispulisse, & tanto faciliorem hanc linguam redditam. Multique præceptores cedent turpiter objicientibus, multi non satis operâ demonstrabunt, paucis experiri libuerit, paucioribus placuerit, nullo alio argumento, quam quod ipsi id non fecerint, invidentq; Buxtorfio gloriam, cui laborem ne hodie quidem invident, et mihi laborem sedecennem vel optent, hanc unicam, siqua futura est, quam non ad modum ambio, inventi gloriolam invident. Hic tamen ideo magis conscientia advocanda est, quo ignorantia circa Dei verbum periculosior & damnosior. In cæteris scientiis possis sine periculo multa ignorare, et eas quidem totas, quod hodierno seculo commune flagitum est, ut plures ignoremus scientias artesque & linguas, quam numerare queamus, & obiter omnia, ac desultorio gradu transmittentes, at hic in his studiis non liceat Theologo, sine ingenti conscientiæ cauterio, ignorare Dei linguam, sui Domini, cujus velit esse legatus, & splendidæ legationis officium divinum omnibus regum legatis, et rectè quidem, de Cathedra præferre, dummodo omnes legati isti domini sui linguam vernaculam non de industria aut pigrizia spernant. Locus hic venit tractandus, quam ætatem docere debeamus.

Cogitet hic lector, me non quærere, qua ætate discere velit tiro Ebræam, sed quâ doceri debeat.

Compendiosissimè dixero, quando nondum de eâ audivit.

audivit. Præceptor occupet juvenem, antequam consultationes de ea discendâ vel omittendâ præcedant, quo si pervenerit puer, vel tum serius est, licet melius sit, quam nunquam. Ergo occupet præceptor quamcunque ætatem, dum nec putent difficilem esse, neque audierint, & scire nequeant, argumentis senum timidorum vel ignarorum, ubi dicere sciant: nec parens meus novit. Quod si eô iam pervenerit, argumento parvi libri contrariio facilitatem arguas.

Alphabetum quoque, quod primum ostendendum ordine & potestate cum latino, græcæ, & quod plus fit, materno convenire, est facile. A, b, c, d, e, f, g, h, i, k, l, m, n, (hic inter ponendum x pro x græcorum, quod utrumq. est pro D vel Ψ) x o p (hic z interponendum) z q r s t. nam Vau ut F et, V pronunciatur, et Iod, ut j & y græcum, seu ii duplum. Vocales sunt longæ & breves, quia syllaba, ut in materna, sic & hic est longa quæ in vocalem, et brevis, quæ in consonam definit. Pater noster, qui es in coelis, sancti fientur nomen tuum, ad veni ad regnum tuum, fiat voluntas tua sicut in coelis et in terra panem nostrum. etc. Pro hac ratione syllabæ longæ & brevis, etiam in Bibliis sunt vocales geminæ, ā, ā, ē, ē, ī, ī, ō, ō, ū, ū, et statim discat legere in paradigmate, non alibi, quod statim ediscat, & hic omnes tabulas, nullā exceptā. Quod autem dixi occupandam esse ætatem, non eô dico, ut ante latinam hanc discat, bene tamen ut ante græcam; ita tamen ut græcā non multo post sequatur, eadem analysi Grammatica per totum novum Testamentum græcum. Nam ut N. Test. posterius Veteri est, sic & malim præponi Veteris vetustam linguam, subsequi novam Novi. Et facit huc quoque argumentum illud jam plurimis tractatum autoribus, græcam linguam ex Ebræâ fluere,

fluere, & ut græci ex Asiâ coloni, sic & secum linguam attulere primi, nullam ante se reperere; neque enim, quod divinè Quintilianus, cœlo delapsa est analogia latina, nec ulla occidentalis. Latinus ergo & Græcus sermo, qui pluribus præceptoribus discitur & docetur, pluribus in usu est, sæpe nobis, non admodum curiosis & acribus, se perhibet: sed Ebræus in his initiis cum intentione prælegendus & relegendus est: simul quia Ebraicis quoque monumentis toto terrarum orbe à Iudæis vulgatissimis prius institui velim, quam Aristophanis nebulis & insaniâ, unde dein & in nostram maternam plurimi Aristophanes delirij nascentur: et malim tanto diutius, etiam cum superstitione, Ebraica audiret, ut tanto magis contra aniles Poetarum & insanientis dilirij fabulas muniatur. Proximum iam est, quando ipse docendi hoc munus suscipere debeat.

Quando de munere suscipiendo præcipimus, non promittimus ingentes in Academiis, Gymnasiisque titulos, quibus turgear, et splenem repleat, non potestatem aliquam in Scholis plus quam Dictatoriam, quam sibi plurimum sumunt, & qua hoc genus hominum valdè tumet, & statim ut accepit, abutitur, non splendida salaria, unde queas honestis familiis inferi vel præeminere, sed apud me nomen est laboris & vigilantia, operis & studij, amorisque erga Dei Sacro Sanctam linguam, erga florem Reipublicæ, erga Studiosam juventutem, erga Te denique ipsum. quo etenim modo magis Te honoraveris, quam si Te utiliore in dies reddas pluribus.

Neque enim si primis initiis non Te homines statim adorent, deferendum hoc munus est. Imo non debes adorari, sed orare, & ipse animos mentesque hominum occupare. Ergo doce, quam primum sentis aliquantillum Te judicij habere. Tum autem iudicio jam uteris, quando unicam latinam didiceris à præceptore.

Nam quamprimum de latina iudicare queas, poteris & de Ebræa Quod non eo valet, ac esset utraq; planè una, jam tum enim nosset Ebræam, si unæ essent, sed ut a similibus concludas, idque adhibito iudicio. Nam sæpius mihi erit repetendum, rectius alicubi iudicatuos fuisse de Orientalibus, si suam cogitassent maternam, vel latinam, quam post maternam discimus. Vel si non audeas hoc præstare, audeas præceptorem, audias sub eo unica literam & quæ nondum absolutâ, dummodo cum intentione, docendique proposito firmissimo audieris, aut plurimum fallar, aut perdocere totum hoc manuale queas; et sic tota Biblia quoad Etymologiam absolveris.

Quod non satis fuerit semel fecisse, repetenda erit docendi ratio eadem vel decies, non alio proposito, quam ut iudicare discas, si ista præcepta Etymologiæ satis simpliciter sint tradita, & sufficiant, exempla que omnia comprehendant. Nam ubi iam docueris, non amplius credendum est, sed tanquã ut discipulus iudices, contra, quamdiu discis, credas. Hæc sunt officia utriusque, præceptoris, scire & indicare, discipuli, nescire & credere, quomodo perverso hoc seculo nimis insolenter discipuli arrogantes iudicare de literis velint, antequam sciant, & quod turpius, peiusque, de præceptore ipso. At quod si iam sis senior, quæras an tum non pudeat docere Grammaticam.

Iam olim dixi, in studiis nullum tempus serum esse oportet, & illud ipsum serum melius est, quam nunquam. Quo mihi minus probantur, qui dum quadragesimum annum transgressi sint, pudori ducant Grammaticalia docere, cum ipsi critici superbis in Bibliâ commentationibus non possint abstinere Grammaticali præceptione, quando analogia aut anomalia tractanda, & diversa scriptura, quando punctatio recta vel confusa: & non rectè commententur, si hoc negligent, & per hoc splendeant, præcipuè in nostrâ Orientali linguâ, ubi tanto maiori est laudi,

laudi, ne hæc quidem minora omiſſiſſe, ſine quibus maiora eſſe nequeant, & non poſſint non turpiter ſe dare in maioribus, qui hæc minora ſaſtudio prætereunt. Quanquam & melius fuerit, ante illud virile ætatis tempus hæc docuiſſe, & elegantius, ſciviſſe, quam ignoraiſſe. Namque hæc ars nullum vel maximum ingenium frangat, cum quæ in latinis perplexior Analogia non eo minorem Imperatorem dederit Iulium Cæſarem, quem tamdiu diligentem ſui cuſtodem & aſſertorem habuerat, nedum ut hodierno ſeculo minus Legatum agere queas, ubi hæc ſcias, & ſcriptis tractes, dum memineris, per eas eundum, non in iis hærendum eſſe: & eundum eſſe, non velociſſima, quam fieri poteſt, navigatione pervadendum, cum nihil ita ab omni parte utile ſit, ut in tranſitu prodeſſe queat.

Malim itaque maximam vitæ partem Biblica lectione, poſt & Rabbinicâ, tandemque Talmudicâ occupari. Sed Etymologiam ſemper & Syntaxin reſpicias, illam ut præcipias, hanc ut loquaris, vel, quod præſtantius, ſcribas Ebraicè. Nam omnino errant, qui putent non poſſe in Orientali èo uſque procedere, ut ſcribere quoque, & ſtylo eleganti componere meditata tua queas: Sed hoc præcipuè vitandandum, ne nominum verborumque ſignificationes & particularum uſum aliunde libentius et phraſeologiam petas, quam ex Bibliis. Rabbinii enim vel ſæorum, quos habuere, præceptorum imitatione, vel loci conſuetudine, aut totius regionis naturali & materna loquela, aut novitatis aviditate, a ij & ſtyli perplexitate, & ingenij non ſatis acris obtuſo dicendi genere, aut non ſatis exprimentis ſuos conceptus, aut Aſiatica quapiam verborum phraſiumq; lalci-via, aut Talmudico magis ſtylo, tandemq; ullo potius alio, quam Biblico gavifiſunt, hodieque gaudent.

Hinc tot illi novas particulas & vel triginta finxere in locum unius in Bibliis Vau. Et quod fecere in par-

riculas, idem l'cere sibi in nominum formis fingendis, ob novam quandam, uti putabant, significationem reddendam, cum & vetus forma vocis pro significatione sufficiat. Quod vitium barbarum hoc nostrum seculum præcipuè in latinis premit, quo omnes scribere, sed latinè & romanè scribere nesciunt, unde odiositas pro odio, & talia infinita videas. Eadem barbarismorum voluptas indoctos plurimos, & styli Biblici securos, Talmudici admiratores (quem tamen nervositate & acumine ex nullâ parte attingunt) Iudæos & Rabbinos trahit, quo magis isti Christianis nobis vitandisunt, legamusque Rabbinos, non ad imitationem, quod solis Bibliis, & si ulli, Talmudi Babylonico rectè præstiteris, sed ad sensuû Judaicorum et doctrinarum, opinionumque varietatem, aut contradictionem observandam, quo felicius propriismet ipsorum principiis convincamus. Et tamen etiam per ipsa Biblia Syntaxi non est perurpendum, sed illa sedulo diligentiusque perlegenda & evolvenda, ut omnes eorum modi, omnes notiones vocis, ubi plurimæ latent nondum protractatæ, diligenter excolas. Neque fuit inutile, antequam ad lectionem Rabbiorum adducas discipulos, Bibliis absque punctis ingenia præformare, ubi memoria vocalium sequatur lectionem, inde usque ad Rabbinos persequentem.

Quod male intellexerunt & exaudiverunt à me alii, qui putabant, à Bibliis absque punctis initia me ducere; quod tantum à meo sensu abest, ut vel vicies triciesque cum punctis perlegenda esse Biblia suadeam, ut lectione firmissimè hæreas, neque te ulla incertitudo & ambiguitas in Rabbios comitetur.

Certa itaque sit ante omnia lectio Biblica, non illa puerilis Orthographica, sed virilis ista Etymologica. Certa Syntaxis, & idea illa Biblica formetur diligentissimè, ut rudiorum Rabbiorum stylum ipso auditu, nam aurium superbum & acre iudicium est, dissonan-

dissonantem vix feras. Quo si sic instructus perveneris, neque horrueris Iudæos, ubi ipsa maxima Biblicorum vocabulorum pars Te detineat faciliorem, & sensuum novitas reddat intentiorem, neque timueris. Quo usque quod perveniant paucissimi, culpa est in præceptoribus prima, qui properanter transmittunt tyrones per Etymologiam: nam Syntaxin, tanta est cœcitas, paucissimi docent, & paucissimorum libris traditur, & eos transcurrere jubent, veluti satis sufficiat literas percepisse visu audituque. Et si quæ tractatio diligentior consonarum & vocalium, accentuumque requiratur, metaphysicas eas esse speculationes, & anxias nimis subtilitates putent, cum interim ipsi nesciant rationes dedisse.

Alij cupiditate diutius exigendi mercedulas libenter detinent tironem, turpissimâ scientiæ mercaturâ, & sordibus avaritiæ foedissimis, semperque novi aliquid, & aliquid aliud afferunt, tanquam non vulgare, seducuntque in gyrum naso, quem promovere oportuerat, discipulum, non alia magis causa, quam longiore & diuturniore unius mercede. Quanquam & hoc tractari possit, gratis ne ei semper docendum sit.

Id quod alij permiserint, alij & laudaverint, ego ne requirendum quidem putem. Non tanquam imprudens, ut primâ statim fronte videatur, ita dijudico; Sed quod nemo ignorare queat, quin id longè sit honestissimum, ac liberalibus disciplinis, & illo, quem exigimus, animo dignissimum, non vendere operam, nec elevare tanti beneficij auctoritatem. Quanquam non negem, professoribus præceptoribusque salarium constituendum esse honestius, ut non his sordibus opus habeant, dico de Orientali solum literatura, sed negem à discipulis acerbè exigendum, & paciscendum esse more piratico, & nec tamen non recipiendum, si ipsi grati esse volent: ut enim gratus sit, ad eum magis pertinet, cum debeat, quam ad nos, ut exigamus gratitudinem.

Quid quod pleraque hoc ipso possint videri vilia, quod pretium constitutum habeant. Et discipuli eo impudentiores insistent alieno tempore, quod licere putent, cum persolvere debeant, neque relictum sit, ut nolint. Alios, uti in vastata prohi dolor Germania usu frequentissimè venit, ipsa paupertas abstrahit.

Plures futuri discipuli, si solo profectus amore præceptor sit contentus, præsertim in omnium rerum penuria & egestate: nunc cum res familiaris amplius aliquid ad usus necessarios exigat, non patiuntur sibi gratiam referri, sed antequam laborent, quæstum præripiunt, & lento labore sequuntur.

Quod quidem in Germania, præcipuè hodie, non tolerandum, ubi utique honestius fuerit professori, sufficientia sibi (modica autem hæc sunt) possidere, quam ingentem quæstum majore sordium crimine fecisse. In hoc Belgio, & florentibus pace omnibus reliquis locis, quæ pauca supersunt, aliud putem.

Non tam exemplis Zenonis, Chrysippi & Socratis, cui ad victum esse collatum auctores docent, quam ipsa vivendi in Belgio longè aliâ ratione, quam alibi.

Nam et parentibus supersunt divitiæ, & ambitiosis in vestitu, ædificiis, tota supellectile, multo hinc inde quæstu quotidie accrescentibus, & in filios centuplo plura impendentibus, pro his didactum persoluisse, nequaquam grave sit, cum quod alibi adderet, id hic detraheret eruditioni pretium, si sine pretio veniret, cum omnes hic non pro pretio solum, sed magno & ingenti, seu cum quæstu labores, victus, amictus, merces, domus, scriptiones, impressiones, mandata, advocaciones, procuraciones, medicamenta, epistolarum dimissiones, receptiones, tabulæ, omnia deniq; veniant. Ergo nec justior quidè acquirendi ratio, quàm ex honestissimo labore professoribus superfuerit, ac ab iis suis discipulis, de quibus quotidie optime mereant, quique, si nihil invicem præstent, indigni sint doctrinæ munere. Et quod Quintilianus dicere pergit, id non justum modo, sed & necessarium est,

est, cum hæc ipsa opera tempusve alienis ingeniis datum, facultatem aliter acquirendi recidant. Sed tum quoq; tenendus est modus, ac plurimum refert, & à quo accipiat, et quantum & quousque.

Nihil ergo, acquirere volet inquit post pauca, magister, (quem nos ejus oratori supponimus) ultra quam satis erit, ac ne pauper quidem, tanquam mercedem accipiet, sed mutua benevolentia utetur, cum sciat, se tanto plus præstitisse, quia nec venire hoc beneficium oportet, neque perire. Ergo minime mercedulæ causa magister discipulum detinuerit, & divitias ab eo lucrumque & quæstum facere improbum & se indignum putet.

CAPUT QUINTUM.

Finis non erit, si indulgere voluptati velim in hac parte, quæ & maximè necessaria fuit, & utilissima, adeoque omnibus probis & erectis ingeniis curæ est cordique: ac eó spero, nemini displicere posse etiam si juvenilem hanc meam, sed pro pueritiâ requisitam adeo sollicitudinem. Ac proinde secutorum capitum argumenta duntaxat ampliora ponâ, pleniorum eorum tractationem, ne tædium fortè lectori impatienti creem, in aliud tempus rejecturus. Transeo ergo ad alterum à me adjectum usum, qui ex lege relatorum tantundem promittit discipulo, quantum præceptoris lucri, temporis sc: impensarum, ac laboris. *Exhibet enim brevissimam quoque Ebræa Biblia discendi viam,* ita ut juvenus omnis, doctique adeo in aliis artibus scientiisque, aut rudes quoque viri, qui destituantur præceptoribus, tamen suo Marte facillimè per tota Biblia non sine firmo fundamento procedere possint. Propterèa enim index Ebræus omnium formarum juxta primam vocis litteram, seu servilem vel radicalem, adjecto numero veræ radice, ubi invenietur, adjectus est. Propterèa latinus quoque index omnium non modo significationum, sed & singulorum in latinis nominibus & verbis casuum ac terminationum, qualis justissimè ab

omnibus desiderabarur, submissus est. Licet ergo præceptores desint, dummodo sciatis orthographiam & Etymologiam Ebræam, cum juxta hanc tota Biblia sint Alphabetico ordine distributa, poterit quivis ista tota intra longius vel brevius spatium absolvere pro acri suo vel lento ingenio.

Vbi præcepta Etymologica ad solam literam ין, quæ tres in Etymologiâ, radicis nomine, unum quid sunt, quia sine mutatione significationis essentialis Quiescentes prima, secunda & tertia radicales alternant, applicuerit, in ך et reliquis posthâc opus vix habebit, eo quod eadem regulæ recurrent, in reliquis facillimis literis, quæ in hisce tribus difficilioribus præcesserant. Hic nullum pono discendi initium, tempus, ætatem nullam, modumque, sed quisque tum discat, quando omnium optimè poterit.

Tum vero omnium optimè posse intelligetur, quanto junior erit, quanto minus ineptis quibusdam, minime lascivis istis studiis Poetarum Lyricorum aut Elegorum animum imbuerit, aut ætatem detriverit.

Hic omnes adhortor parentes, juvenesque, ut si præceptores nancisci possint, qui se vel per orthographiam & Etymologiam duntaxat in primâ literâ ין instituire queant, licet vel uno saltem mense habere queant, sine ullo respectu suæ ætatis, judicij, ingenij, memoriæ, sine ullâ prætensione studiorum, & progressus in jis parvi. relictis omnibus, tanto felicius se ad hæc studia conferant, quanto juniores fuerint. Nunquam vos juvenes poenituerit, mihi credite, didicisse fideliter Ebræa.

Quemadmodum autem præceptores hortor, ut optimam quamque juventutem occupent, eamque statim hanc Ebræam, matrem atque originem Græcæ, & Latinæ Aviam doceant, ut ne inchoent à Græcis, nam Latina præcedere concessero, ob alias diversasque & multas causas, sed ab Ebræis: Sic studiosos, juvenesque, & quoscunque tyrones adhortor,

ut

ut quando nequeant præceptorem vivum audire, (nam si possint, hunc omnino prætulero, quantum diem tenebris, & solem densis tætrisque nebulis,) nullis se præceptis astringant cuiusquam Grammatici, qui in Etymologiâ non procedat universalibus præceptis, tradendo ideas, seu abstractam naturam
 1. Consonarum. 2. Punctorum. 3. Accentuum, in quantum faciunt ad voces singulas nomen & verbum, quæ duæ orationis partes, nam plures non habent, ex his tribus constant.

Nam cum sit ex Orthographia, Etymologia, Syntaxi & Prologia, tanquam ex partibus ipsa Grammaticæ, & Etymologia ex nomine & verbo, & utrumque ex consonis, vocalibus & accentibus constet, fieri non potest, ut cum totum ex partibus constet, non sint hæc tria, partes totius Etymologiæ, ex quibus constat, aut si quis partes neget artis, tamen partes materiæ erunt. Namque in his singulis Etymologia tota est, quia & consonas & vocales & accentus quodque nomen & verbum, imo non Etymologia solum, sed & Orthographia desiderat. Quisquis igitur materiam hanc utriusque partis præcipue in Etymologiâ abstractè tradit, & ex omni nomine & verbo ideales conficit regulas pro his tribus materiæ partibus, is demum nominis & verbi, quibus ambo- bus tota lingua comprehenditur, adeoque rerum ibi omnium verum & solidum fundamentum quærit vel tradit.

Contrà, qui talem discunt autorem, qui juxta orationis partes solum procedit, & si illas prolixè tradiderit, solidè tradidisse putat vel putatur, cum nondum ideam materiæ attigerit, fieri non potest, quin in infelicem incidant magistrum, quia non tractat fundamentum, sed omisso fundo ædificat domum, cameras, triclinia, atrium, aulæum & omnia, in sabulâ & arenosâ terra. Nam quando offertur vox Ebræa hæc duo quærentur 1. quænam sit eius radix, idque

idque ob significationem essentialem vocis, cuius accidentales postea facile reperiuntur; 2. an sit nomen vel verbum, & illa postea specialiora circa personas, numeros, genera, declinationes; respondent ex methodo compositoriâ, non resolutoriâ, & sine singulorum materiæ partium accuratâ & diligentissimâ inquisitione ea afferunt, quæ ex tumultuariâ, nominis præcipuè & verbi, tractatione didicerunt, hoc est *protoos* considerant ea, quæ *deuteroos* debuissent, tanquam effectus priorum, quas causas primi planè omiserant; posteriores ponere cœpere. Fundum itaque nominis & verbi, hoc est, literas, vocales, & accentus abstractè ex omnibus exemplis non didicere; unde fit, ut neque sua firmare argumentis, neque validis obiectionibus ex veris immotisque principiis respondere & occurrere, fallaque refellere possint. Itaque discant tirones, moniti, in Etymologia & omni analysi in hæc tria & singula diligenter inquirere 1. in singulas consonas. 2. singulas vocales. 3. accentus, & totum ex hisce corpus, ordinemque inter se. Hoc ubi fecerint, solide evadent Ebraici sermonis periti.

CAPUT SEXTUM.

AT que hinc iam necessario nobis sextus profluit usus, qui in sinum diligentissimi indagatoris se sponte dat, quod hæc omnium vocum singularum, exemplorumque congeries, qualis in æquè parvo libro nemini hætenus fuit ob oculos posita, monstret unicam, eamque perfectissimam viam, qua sola generalissimis præceptis Etymologia Orientalis, & multo pluribus, novisque, attamen verissimis, & vel innumeris locuplutari possit. Hinc ergo tanquam ex fonte Præceptorum Etymologicorum series et ordo, non ex multis autoribus, ne quidem ex omnibus, qui hodie prostant, emanare debet.

Cum

Cum enim præter unicum Clarissimum Buxtorfium, nemo tantam exemplorum vim ad manum ante ipsum habuit, hinc tantus Vir optimas tum & innumeras observationes novas dedit et solus dare potuit.

Quod si omnia ob oculos habuerimus exempla, tum demum plenas habituri sumus, & universales, veras regulas analogas, certasq; & infallibiles. Hinc omnes, quæ exemplis destituentur, eïci, hinc introduci possunt, quæ exemplis comprobabuntur, licet à nemine traditæ fuerint adeoque ex hoc demum libro omnia præcepta formanda & firmanda sunt.

CAPUT SEPTIMUM.

ET quia addidi ad finem indicem Ebræum vocum planè omnium, verborū pariter & nominum appellativorum, cum propriis virorum, mulierum, fontium, urbium, regionum, fluviorumque in universum omnibus, ita quidem ut positis juxta Alphabetum Etymologicum radicibus omnibus, jisque numeratis, quæque formæ, sive incipiant à radicali, seu propter frequentiam servilium, unius, duarum, vel trium ante radicem præfixarum, à quâque servili, ad suas veras radices per Etymologiam redactæ, & per numeros in hoc indice remissæ exhibeantur, hinc unicuiq; apparere credo, quod sit huius manualis usus septimus *exhibere facillimam pro tirone, licet ignoret Etymologiam, dummodo norit literas, radices extrahendi, ut loquuntur, vel inveniendi viam*, ita quidem, ut omnibus istis regulis, utcunque non contemnendis, quarum tamen paucæ absolute veræ sunt & bonæ, plerisque obscuris, aut difficilibus, quas vel in Grammaticarum aut Lexicorum initiis autores adjecere, aut versibus inclusas, vel prosa descriptas, posthâc opus non sit. E. G. **בראשית** inquit, Abjice serviles, & tres si forte supersint, scias easdem esse radicales, ut quia hic **בית** tanquam serviles abjiciuntur, ergo **ראש** sunt radicales,

radicales. At vero נ & ש in hac voce quidē sunt radicales, sed cū sint serviles, quis mihi dicet, hic non esse serviles, sed radicales; aut quare radix non est כרָה qualis sequitur? & quare שׁוּ non sunt serviles? & quare נֶשֶׁת in hac voce servilis non radicalis? an quia habet sva? atqui vel millenæ radicales primæ habent sva. sed inquis, ex Etymologia constat נ esse servilem unā cum נָ, agnosco & fateor. At si quis Etymologiam ignoret? aut si falsæ radices à Iudæis à Rabbiniis positæ sint, si & a Christianis? Hinc Cl. Buxtorfius in initio Epitomes regulas de themate facile investigando & cognoscendo ita concludit. *Quicumque vero bonus fuerit Grammaticus, is regulis his aut similibus opus non habebit.* Atque quisquis non fuerit bonus Grammaticus, is regulis his aut similibus uti non poterit, quia ignotum per æque ignotum, difficile per difficile quæret. Ergo, sunt supervacuæ.

CAPUT OCTAVUM.

VN de necessario profluit octavus usus, qui in eo consistit, quod clavis hætenus deficiens ad aperienda ingentia autorum imo & mediocria Lexica & Conc. R. Natanis & Calasij, adde ipsius Cl. Buxt. hic tandem tironibus tradatur, & omnibus ab aliena fide pendentibus. Namque nemo eorum omnium, qui veram radicem ex principiis ipsi demonstrare, et falsam rejicerere non possunt, sive à Iudæis vel Christianis datas, hoc est, qui radicem investigare nequeunt ex Grammaticâ, ullum fere usum ex omnibus hætenus Prostantibus Lexicis maioribus et minoribus habere poterant, nedum ex Concord. qui libri omnes præsupponunt istam scientiā, cum hic clavis defuerit.

Quare autem emant libros, quibus uti non possunt, nisi fortè ad ostentationem Bibliothecæ? quod mihi non fit verisimile. Atqui ex centenis eorum, qui Ebræa discunt, ne deni quidem perveniunt ad exactā & solidam, ex veris principiis, radicum investiganda-
rum

rum cognitionem. Iis ergo nonaginta reliquis, Lexicis pariter & Conc. nihil feritur neque metitur, quia vocis suæ cuiusque datæ radicem in iis nesciant reperire. Et mirantur Bibliopolæ, Lexica illa & Concordantias non divendi? Quibusdam, fateor, Lexicis index aliquis adjectus est, sed parvus, defectibus valdè laborans, vix decimas voces offerens; quod ex illorum & huius indicis collatione patet.

CAPUT NONUM.

OB hunc ipsum indicem Ebræum Alphabeticum exhibet quoque hoc manuale facillimam viam punctis vocalibus exornandi Rabbinos penè omnes absque punctis scriptos, vel jam pridem editos, vel si quis in MSS. incidat. Cum enim certissimum sit, cuiusque auctoris Rabbinici, præstantioris certè cuiusque ac doctioris, stylum esse puriorem, & ferè Biblicum, ita ut ferè octo denæ partes sint Biblicæ, quis ergo non videt, quod omnium illarum vocum punctationem ex hōc indice præsentissimè repetere queat, reliquarum autem Ebraicarum puncta ad datarum in Bibliis analogiam substernere debeat. Chaldaica autem in Talmude Hierosolymitano, Zohare & eiusmodi auctoribus facillime & hinc quoque punctari possunt, ob Chaldaica in Daniele & Esra ac Iirmijahu, itemque ob Chaldaica verba & nomina ex utroque Targumo ad radices Ebraicas redacta, et in eundem indicem relata adiecta C, ut Chaldaica esse forma appareat.

CAPUT DECIMUM.

ET jure consequentiæ facillimè apparet, Rabbinos per hoc manuale legi, intelligi, explicari, & hinc in latinum exactè & ad verbum verti posse, ut quæ versio necessaria magis sit, quam obitanea vulgaris. Cum enim cuique formæ versio latina satis accurata, & quantum fieri potuit & porro, bono cum DEO, poterit

terit, optima. & pro subiecta materia, varia et omnis addita fit, quis non videt, quod hoc demum manuali Ebræo-Chaldæarum Concordantiarū vera Isagoge ad legenda Talmudica & Rabbinica scripta omnia exhibeatur, multoque, meo quidem iudicio, quod libentissimè aliorum eruditiorum censuræ subiicio, melior, quam ista, quam Genebradus Vir suo ævo doctissimus conscripfit: non quasi hoc meum sit beneficium, & meæ eruditionis, quam illà istius viri longe inferiorem largior, sed huius manualis decimus usus.

CAPUT UNDECIMUM.

QUod ob hunc ipsum indicem Ebræum exhibeat non poenitendam normam pro Rabbinis pariter styli causā, quam pro Christianis. Cum enim sint gradus styli inter ipsos quoque Rabbinos, cumque Biblicus sit omnium purissimus, utpote divinæ autoritatis, habeantve voces Biblicæ eadem multas sæpè & varias significationes, quarū causā recentiores Judæi novas formas, ubi opus non erat, cum veteres idem notent, forment & fingant, cum in locum unius literæ vau, quæ omnes coniunctiones repræsentat, ultra triginta novas particulas sine causā fecerint, hinc per hoc manuale apparebit, quanto sit quisq; Rabbinus doctior, puriorisq; & castioris Ebraismi. Christiani autem & ipsi, ubi quicquam Ebraicè vel contrà Iudæos, vel cum iis contra Muhammedanos scribere volent, normam hanc purioris styli Biblici per huius manualis indicem ingeniose & dextrè adhibitum servare poterunt.

CAPUT DUODECIMUM.

QUod sit compendiosissima via per hunc ipsum indicem Ebræum indicum conficiendorum in Rabbinos quosdam, vel Talmūd ipsum, de novo imprimendos vel impressos. Cum enim Christiani quidem soleant indices conficere in suos libros, Iudæi autem

minime

minimè, qui solo quæstionū Catalogolunt contenti, & ne istum quidem ubique adiectum habent, atque is defectus omnes autores Rabbinicos & scripta deturpat, proinde nunc Christianis pariter & Iudæis hoc indice præmonstrare viam volui, & compendiū simul iis exhibere suorum indicum, cum voces habeant iuxta Alphabetum descriptas, non centenas, sed aliquot millenas, ut quibus numerum suum solum adicere, aliquot addere, et omittere sit facile, præcipue quando autorem iam bene distinxerint, quod necessarium est.

CAPVT DECIMUM TERTIUM.

Quod omnium huius & superioris seculi Criticorum in Ebraicis & Chaldaicis explicationes vocū rariorem, aut communium novæ, rariores & ingeniosiores huc enotari queant, tanquam ad locos communes: quomodo facile unà observabitur, quæ communes communium vocum observationes sint, & quæ vel jam hoc manuali extent, poteritque per multam Criticorum lectionem hoc manuale illustribus observationibus olim exornari.

CAPVT DECIMUM QUARTUM.

ET cum index latinus adiectus sit, quem omnes eruditi maiorem in modū requisiverunt in Concordantiis Buxtorfianis, ergo præter varios & multiplices pro Christianis usus, quos hic vel 10 annotare possem, sed ubique exponuntur, & hac transcribere nil attinet, præcipuus is est, quod Iudæi quoque ex hoc facillimè addiscere linguam latinam possint, cum singulis formis adiecta sit latina interpretatio, iisque bonum plane Lexicon Ebræo-Latinum præstet, & magni quoque hoc manuale eo nomine æstimari potest. Poterunt enim ipsi Iudæi, dum velint, quō à Christianis instigandi sunt, vel ipsi suos postea vertere autores in linguam latinam, uti nostri latina quævis vel materna Europæi scripta in Ebræam Biblicam.

CAPVT

CAPUT DECIMUMQVINTVM
ET VLTIMVM.

Quod hoc unicum manuale omnibus in universum Studiosis Theologiæ, Pastoribus, Gymnasiorum & Academiarum Professoribus, Scholarum præceptoribus & collegis, Iureconsultis item, Medicis & Philosophis, Doctisque in universum Viris, centenisque, qui Concordantias Clarissimi Buxtorfij ne nomine quidem audiverant, nedum viderant, emendi occasionem, uti spero, opto, & mihi propositum est, suppetet. Cum tantum absum, ut ab illis seducere velim lectorem, & Ebraicæ cupidū, ut potius eo suadeam horterque, & per hoc manuale viam sternam ad majores illas Buxtorfianas comparandas, à quibus nolint quæso sumtibus terreri, aut mole impediri; ostendunt enim hæc minores Etymologicæ, quanto pluris majores illæ Syntacticæ habendæ sint.

CONCLVSIO

Sic igitur magni commodi, Concordantiarum futura est talis in octavo editio, quæ cum Bibliis compingi aut circumgestari possit à pauperibus, peregrinis aut peregrinaturis, vel exulibus, tanquã cum maximo totius mundi thesauro. Quod hactenus quidem in Bibliis Ebraicis solum DEVST. O. M. fieri dedit, sed eo ostendere voluit, Conc. manuales fieri posse, et debere, quanquã homines id non observarint.

VIROS. AUTEM. ERVDITOS. OB-
TESTOR. VT. SI. RES. HÆC. AD. NO-
MINIS. DIVINI. GLORIAM. PER-
TINEAT. SVA. AVTORITATE. ET.
TESTIMONIO. EAM. PROMOVE-
RE. VELINT.

FINIS.

Læs mere om projektet på:

www.kb.dk/EOD

www.books2ebooks.eu

Om EOD-projektet

“eBooks on Demand” (EOD) – på dansk “eBøger on Demand” – er et europæisk samarbejdsprojektet, der blev indledt i 2006. Det omfatter 14 national- og universitetsbiblioteker fra hele Europa og finansieringen sker bl.a. via EU.

Projektet har gjort det muligt for brugere af Det Kongelige Bibliotek at bestille ældre bøger som eBøger på nettet via REX. På længere sigt vil brugere på denne måde få adgang til millioner af bøger på nettet fra europæiske biblioteker leveret i digital form som søgbare PDF-filer – såkaldte eBøger.